

Neakivaizdinis VILNIUS

Žiema 2020

Atgal į gamtą!

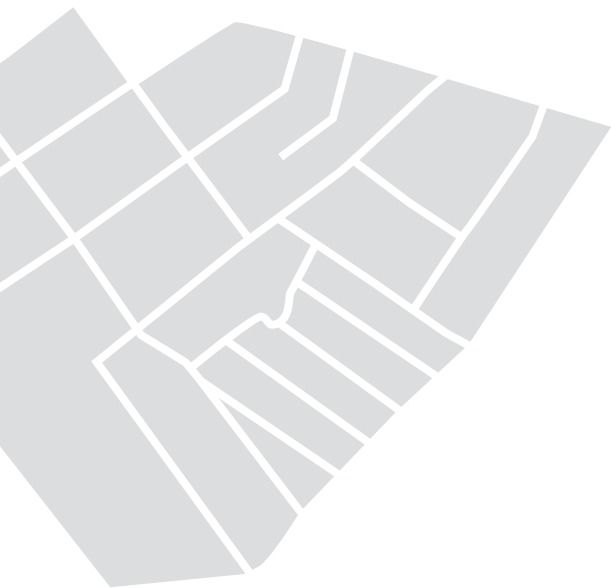
Žygiuojant Senųjų kaimų taku

Kurti kultūrinį
miesto veidą

Pažintis su Indrāja Vaitkūnaite

Miesto kvapo
geografija

Kaip kvepia Vilnius?

Laikas, kai turime koreguoti savo įpročius, pamokė mus kantrybės ir privertė prisitaikyti. Mąstydami apie pakitusią tikrovę ir rengėme šį numerį.

Jau pirmajame tekste kviečiame savarankiškai pasivaikščioti rudenį pristatytu Senujų kaimų pažintiniu taku.

Į architektūra paženklintą kelią kviečia leisti modernio maršrutas. „Art nouveau“, kuriuo taip žavi Latvijos sostinė, apraiškų yra ir čia, Vilniuje.

Ar esate lankęsi Kirtimuose? Anot Kirtimų kultūros centro komunikacijos koordinatorės Indrjos Vaitkūnaitės, mažiau žinomos ir nuo miesto centro nutolusios kultūros erdvės gali suteikti naujų patirčių. Šiandien – ir virtualiai.

Eidami Bokšto gatve tikriausiai pastebėjote namą, pažymėtą šeštu numeriu. Pastaraisiais metais jis sparčiai keitėsi. Pasakojame, kokias istorijas saugojo ši vieta ir kokių permainų atneša „Bokšto skveras“.

Numeryje viena po kitos pristatomos skonį ir kvapą paliečiančios temos. Skonis nuneša Azijos pusėn, o kvapas skatina leisti į kelionę laiku ir susimąstyti, kaip anksčiau kvėpėjo miestas ir kuo jis atsiduoda šiandien.

Šviesios žiemos ir būkite sveiki!

Atgal į gamtą!

Joris Puidokas

Igno Nefo nuotr.

„Dažnai miške lietuvis, ko verkia, nežino“ – rašė Antanas Baranauskas. Tiek jausmų ir minčių, matote, sukildavo medžių apsuptyje mūsų bočiams. Ir nors nuo „Anykščių šilelio“ prabėgo jau daugiau nei 150 metų, šį pavasarį galėjome įsitikinti, kad ir XXI amžiaus lietuviui miškas išliko prieglobsčiu negandoje. Tuntais į gamtą traukiantys lietuviai tapo sensacija. „Karantino sąlygomis gyvenantys lietuviai paguodos ieško miške – žmonių čia daugiau nei mieste“ – trimitavo žiniasklaida.

O ko čia stebėtis? Juk nuo seno tikėta, kad miškas turi teigiamos įtakos bendrai žmogaus psichologinei ir fiziologinei būklei. Šiandieną tai patvirtina ir mokslininkai. Juolab kad išėjimas į mišką – vienintelė karantino meto pramoga anapus namų slenksčio.

Mums, vilniečiams, pasisėkė. Gyvenant sostinėje užtenka išeiti į lauką ir miškas visuomet čia pat. Britų istorikas Anatolis Lievenas rašė, kad keliautojas, atvykstantis į Vilnių, pasijaučia „nešamas milžiniškų tamsiai žalių bangų, tačiau tai ne jūra, o medžiai, miškai, kylantys vilnijančiomis kalvomis“. Istorikui prof. Alfredui Bumblauskui dėl tokio vaizdavimo – Vilniaus ir Lietuvos kaip miškų krašto – baisiai skaudėjo širdį. Polemikai su šiuo vaizdiniu „Senosios Lietuvos istorijoje“ išskirtas atskiras poskyris. Tačiau kiekvienas sutiksime, kad išgyventi visuotinę karantiną ir patenkinti lietuvišką medžių apsuptyje poreikį Vilniuje žymiai lengviau nei tokiuose didmiesčiuose kaip Atėnai, Madridas, Lisabona ar Paryžius.

Stačiausiuose tako ruožuose it kalnuose teks laikytis už virvės.

Vilnius yra trečia žaliausia Europos Sąjungos sostinė, o minėti miestai – mūro džunglės. Tai rodo palydoviniai duomenys, kuriuos pasitelkus įmanoma įvertinti, kur yra augalijos, o kur ne (NDVI indeksas). „Dažnai ekskursijų metu smagu pamatyti žmonių veidus, sužinojus, kad Vilnius – Lietuvos sostinė – plotu didesnis už Paryžių. Žmonės galvoja, kad juokaujame, kol nepasiūlome patikrinti šios informacijos patiems internete. Taip yra dėl to, kad Vilnius turi du regioninius parkus savo sudėtyje. Tokių atvejų pasaulyje yra tik

keli“, – sako Pavilnių ir Verkių regioninių parkų direkcijos vyriausiasis specialistas Pranciškus Maigys.

Verkiai, Žalieji ežerai, Vingio parkas, Karoliniškių kraštovaizdžio draustinis, Belmontas, Sapieginė... Visų sostinės vietų, kur gamtos apsuptyje pailsėti traukia vietos gyventojai, neišvardysi. Net ir didžiausi Vilniaus žaliųjų erdvių žinovai visuomet atras nematytų ar neaplankytų takų. Ką jau kalbėti apie eilinį, savo buityje paskendusį vilnietį.

Miško takeliu maršrutas veda įspūdingais Turniškių ir Riešės upelių slėniais.

„Dažnai ekskursijų metu smagu pamatyti žmonių veidus, sužinėjus, kad Vilnius – Lietuvos sostinė – plotu didesnis už Paryžių. Žmonės galvoja, kad juokaujame, kol nepasiūlome patikrinti šios informacijos patiems internete. Taip yra dėl to, kad Vilnius turi du regioninius parkus savo sudėtyje. Tokių atvejų pasaulyje yra tik keli.“

10 kilometrų dešiniame Nerio krante

Viena tokių vietų – šį rudenį visuomenei pristatytas Senųjų kaimų pažintinis takas. Su Vilniaus istorija susipažinę žygeiviai tokio pavadinimo gali nejučia išsigąsti. Juk kone visų Vilniaus mikrorajonų vietose kadaise egzistavo kaimai, o daugelis sovietmečiu pastatytų mikrorajonų ir paveldėjo jų vardus. Skepsis išgaruoja pasidomėjus, kur šis pėsčiųjų takas yra nusidriekęs – Verkių regioniniame parke.

„Norėjome pažymėti buvusius senuosius priemiesčio kaimus ir atkreipti žmonių

dėmesį, kad juos galima pažinti ne tik kaip Vilniaus miesto rajonus. Iš pradžių planavome senuosius kaimus pažymėti stilizuotais kelio ženklais, bet galvodami, kaip tie ženklai turėtų atrodyti, nusprendėme, kad to ne-užteks. Norėjome daugiau papasakoti apie šias gyvenvietes. Tuomet sugalvojome prie gyvenviečių pastatyti informacinius standus, tačiau tai irgi pasirodė ne iki galo išvystyta mintis. Trūko jungties. Taip ir sugalvojome įrengti taką“, – žiedinio maršruto atsiradimo istorija dalijasi P. Maigys.

Žygiuodami Senųjų kaimų taku keliauninkai gali susipažinti su kadaise dešiniojo Nerio kranto kaimais buvusiu Naujųjų Verkių, Verkių Riešės, Staviškių, Turniškių ir Kremplių istorijomis. Pastaroji gyvenvietė yra pradinis taškas, tačiau maršrutą galima pradėti ir nuo bet kurio kito kaimo. P. Maigys atskleidžia, kad į tako maršrutą norėta įtraukti ir daugiau senųjų gyvenviečių, tačiau nuspręsta, kad dabartinė 10 km trasa yra gana ilga.

Kiek senosios kaimų autentikos užčiuopti galime mūsų laikais? Anot P. Maigio, iki šiol išliko senosios gatvių sistemos, tačiau senųjų gyventojų beveik nebėra – dabar šiose vietose gyvena jų vaikai, anūakai arba kuriasi nauji gyventojai. Senųjų namų yra tik keletas ir šie jau yra atnaujinti plastikiniais langais, naujais stogais: „Natūralu – bėga laikas, keičiasi mados, o kartu ir poreikiai. Į savo naujus namus atsikraustęs žmogus nori gyventi taip, kaip jis geidžia. Visais istorijos laikotarpiais taip vyko ir todėl turime skirtingus architektūros stilius.“

Nuo pramonės paveldo iki prezidento rezidencijos

Vienos iš senųjų gyvenviečių yra turtinges-

nės istorija, yra kur pasižvalgyti, o kitos – mažiau. Pavyzdžiui, Naujieji Verkiai stebina pramonės paveldu. Vaizdingame gyvenvietę kertančio Turniškės upelio slėnyje iki mūsų dienų išliko per porą amžių susiformavęs popieriaus fabriko kompleksas. Jo teritorijoje stovi išvaizdūs XIX amžiaus pramoniniai mūrai, kurių gausa sostinė pasigirti negali. Popieriaus gamybai technologiškai reikalingas nemažas vandens kiekis, dėl to Turniškės upelio slėnio terasoje ir šlaito papėdėje buvo įrengta vandens kanalų sistema, vedanti į fabriko teritoriją. Šis vizualiai įspūdingas bendrų žmogaus ir gamtos veiklos pastangų darinys egzotiškas ne tik Vilniaus, bet ir visos Lietuvos kontekste.

Nuo Staviškių piliakalnio atsiveria vaizdas su tolumoje stūksančiu Televizijos bokštu. Šis reginys keliauninkams leidžia suvokti, kaip toli į šiaurę nuo centrinės miesto dalies yra išsitempusi Lietuvos sostinė. O Turniškėse susipažinsite su tarpukariu pradėtos, bet galiausiai taip ir nebaigtos statyti Vilniaus hidroelektrinės istorija. Iki mūsų dienų išliko elektrinės statybos pėdsakų – upės dugne pasistengus galima išvysti užtvankos polių likučių, o kitame Neries krante iki šiol stovi hidroelektrinės administracijos gyvenamieji namai. Šiandien juose įsikūrusios Lietuvos Respublikos Prezidento ir Premjero rezidencijos.

Tarsi kalnų takeliu

Visgi didžiausia Senujų kaimų pažintinio tako vertybė – gamta. Įspūdingi reljefo skirtumai vietomis leidžia pasijusti it žingsniuotum kalnų takeliu. Tokį įspūdį paaikšina Pavilnių ir Verkių regioninio parko vyr. specialistas P. Maigys: „Verkių parko reljefą, kaip ir Pavilnių ar paties Vilniaus miesto, suformavo pa-

skutinis ledynmetis. Bėgant laikui, tekančios upės ir upeliai tiesė sau kelius, grauždami gruntą suformavo ir dar šiandien formuoja matomą reljefą.“

**Naujieji Verkiai
stebina pramonės
paveldu.
Vaizdingame
gyvenvietę kertančio
Turniškės upelio
slėnyje iki mūsų
dienų išliko per porą
amžių susiformavęs
popieriaus fabriko
kompleksas.
Jo teritorijoje
stovi išvaizdūs
XIX amžiaus
pramoniniai mūrai,
kurių gausa sostinė
pasigirti negali.**

Šis įspūdis itin stiprus tako ruože nuo Verkių Riešės iki Staviškių. Riešės upelio slėnį supa statūs, eglynais apaugę šlaitai, o čia pat čiurlena skaidrus upokšnis. Šalia upelio stūkso gyvenamieji namai, į vieną iš jų per upelį veda miniatiūrinis tiltelis. Nuklydus toliau nuo tako, upelio pakrantėje grožintis vaizdais, prisistato vyriškis. Jis nori įsitikinti, ar neįsigudrinome paslapčia užmesti meškerių. Pasirodo, upelyje neršia lašišos ir šlakiai, todėl Riešė patenka į sąrašą upių, kuriose mėgėjų žvejyba šiuo metu yra draudžiama.

Virš vandens kanalo pakibęs sovietinis Naujosios Vilnios popieriaus fabriko priestatas – egzotiškas senosios pramonės vaizdas.

Sužavėtas auksinio rudens vaizdų klausiu, kuriuo metų laiku takas atsiskleidžia gražiausiai pačiam pašnekovui. Tačiau jis išsisuka nuo tiesioginio atsakymo, skatindamas sugrįžti į taką dar ir dar: „Kiekvienas žmogus turi savo mėgstamiausią metų laiką. Vienam gali būti amžinas ruduo, kurio gali nekęsti vasaros mėgėjai. Arba kažkas mėgsta žiemos

tylą, kol kiti nori klausyti pavasario paukščių. Šiame take bus gražu bet koku metų laiku.“

Daugiau

www.pavilniai-verkiai.lt

Bokšto gatvė: tada ir dabar

Artūras Savko

Pokariu liūdnai pagarsėjęs ir apleistas net 0,75 ha ploto kvartalas Bokšto gatvėje slėpė kur kas įdomesnę istoriją, nei galėjo įtarti dažnas praeivis, skubantis šia Senamiesčio gatve. Grupė tyrinėtojų ne vienus

metus dirbo prie neįkainojamų
klodų, glūdinčių po pastatų rūšių
grindimis bei giliai po kiemo velėna.
Šiandien visos vertybės surastos,
suregistruotos ir kruopščiai ištirtos, o
anksčiau apleisti pastatai vėl atgyja.

Rusėnų mieste

Vilnios upės terasose esanti teritorija, arba
rytinė Vilniaus Senamiesčio dalis, – viena
seniausių apgyvendintų vietų mieste. Rusų
pusė, arba rusėnų miestas, rašytiniuose
šaltiniuose pirmą kartą paminėtas

Ansamblio Bokšto g. 6 barokiniai vartai. „Baltisches Haus“ vizualizacija

Vygando Marburgiečio kryžiuočių „Prūsijos kronikoje“, aprašant 1383 metų įvykius. XIV–XVI amžiuje tai buvo rus(ėn)ų, t. y. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės rytų slavų (dab. baltarusių, ukrainiečių ir vakarų rusų protėviai) stačiatikių, vėliau – graikų apeigų katalikų gyvenami kvartalai.

Miestas nebuvo centralizuotai valdomas kaip mūsų laikais, o skirtingos jo teritorijos turėdavo vis skirtingą priklausomybę ir valdintas jurisdikomis. Administraciškai Rus(ėn)ų miesto kvartalai priklausė Kijevo metropolitui (kuris rezidavo Vilniuje), vadina- majai Metropolito jurisdikai, o jų gyvenimas sukosi apie pagrindinį Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sostinės stačiatikių (po Brastos bažnytinės unijos – graikų apeigų katalikų) soborą – Skaisčiausios Dievo Motinos cerkvę, kurioje pagal tradiciją palaidota Lietuvos valdovo Algirdo antroji žmona, į Vilnių atitekėjusi Julijona iš Tverės. 1495 metais Vilniuje susituokė Algirdo provaikai- tis, LDK didysis kunigaikštis Aleksandras ir stačiatikė kunigaikštė Elena iš Maskvos, atitekėjusi į Lietuvą su gausia palyda. Elenos paskutiniojo poilsio vietą kai kurie istorijos šaltiniai taip pat nurodo buvus šioje cerkvė- je. Kunigaikščių kilminga palyda, iš Rytų atvykę pirkliai bei amatininkai, ir buvo vieni pirmųjų vadinamosios rusų, ar rusėnų pusės, gyventojų, tačiau, kaip nustatė archeologai, kasinėdami sklypo Bokšto gatvėje teritoriją, – žmonių čia gyventa ir dar anksčiau – jau XIII amžiaus viduryje.

Būta keliolikos cerkvių ir nekropolio

Šalia aptariamojo kvartalo, ribojamo vaka- rinėje dalyje – Bokšto, šiaurinėje – Išgany- tojo, o pietinėje – Maironio gatvėmis, tarp XIV ir XVI amžiaus yra buvusios net kelios

medinės, iki mūsų laikų neišlikusios cerkvės. Latako gatvėje, dabartinio VDA bendrabu- čio vietoje, stovėjo neišlikusi Šv. Nikolajaus (Uspenijos) cerkvė, prie Bokšto ir Pilies gatvių sankryžos – Šv. Paraskevos (Piatnicka- jos) cerkvė, tarp Bokšto, Išganytojo bei Lata- ko gatvių, maždaug dabartinės lenkų meno galerijos „Znad Wilii“ ir Rusų meno galerijos vietoje – neišlikusi Šv. Iljos Pranašo cerkvė, o žemutinėje aptariamos teritorijos terasoje, priešais Užupio tiltą, visai prie pat Skaisčiau- sios Dievo Motinos cerkvės, lokalizuojamos neišlikusios Išganytojo (Spaso) bei Kristaus Gimimo cerkvės. Ko gero, prie pastarosios ir buvo įkurtos kapinės, kuriose laidota XIII amžiaus II pusėje–XV amžiuje. Tokiu atveju tai būtų seniausios atrastos stačiatikių ka- pinės mieste. Tai vienas seniausių kapinynų Vilniuje apskritai, vienalaikis su Kernavės Kriveikiškių bei Vilniaus Verkių senkapiais. Ar- cheologinių tyrimų metu ištirta daugiau kaip 530 išlikusių ir iki 250 suardytų vyrų, moterų bei vaikų kapų. Seniausi palaidojimai datuoti dar kunigaikščių Traidenio (1269–1282), Vytenio (1295–1316) valdymo periodu, taigi keliasdešimt metų anksčiau, nei valdovu tapo Gediminas, tradiciškai laikomas Vilniaus įkūrėju.

Vilniaus universiteto (VU) Medicinos fakul- teto pastatuose esančiose laboratorijose antropologų bei bioarcheologų koman- doms ištyrus šiame senkapyje palaidotųjų kaulus, buvo nustatytas apytikslis šių senųjų vilniečių nugyventas amžius, ūgis, ištirta šių žmonių mityba, nustatytos įvairios patolo- gijos bei ligos, kuriomis šie žmonės sirgo, o atradus keletą netipinių kapų iškelta nemažai hipotezių apie socialines gyvenimo normas (įstatymai bei baudmės, nusikalstamumas ir kt.), medicinos lygį bei kitus įdomius klausimus. Tarp vertingiausių radinių – įvai-

rūs papuošalai, simboliniai raktai, kryželiai, kiti radiniai, papildę Lietuvos nacionalinio muziejaus fondus. Keli eksponatai nukeliavo į Vilniaus gynybinės sienos bastėją.

Archeologinių tyrimų metu ištirta daugiau kaip 530 išlikusių ir iki 250 suardytų kapų. Seniausi palaidojimai datuoti dar kunigaikščių Traidenio (1269–1282), Vytenio (1295–1316) valdymo periodu, taigi keliasdešimt metų anksčiau, nei valdovu tapo Gediminas, tradiciškai laikomas Vilniaus įkūrėju.

Kapinės nustojo funkcionuoti XV amžiaus pradžioje, nors vienas – vėlyviausias kapas tyrinėjamoje teritorijoje – datuotas XVI amžiumi. Kvartale Bokšto gatvės kapinių vietoje XV amžiuje ėmė rasti mediniai, o XVI amžiaus antroje pusėje bei XVII amžiuje – mūriniai pastatai. Faktas, kad senųjų kapinių vieta buvo užstatoma, nestebina – nė vienos senosios kapinės, buvusios Senamiesčio bažnyčių ir cerkvių šventoriuose, neišliiko, kaip ir nunykusios medinės cerkvės,

tad didžiulių, beveik nesuardytų kapinių atradimas po pastatais bei kiemuose Bokšto gatvėje XXI amžiuje ne tik tapo archeologine sensacija, tačiau ir gerokai praplėtė turėtas žinias apie XIII–XV amžiaus Vilnių, laidosenos tradicijas, senųjų vilniečių gyvenseną.

Kelis šimtmečius veikusi ligoninė

Iki XVII amžiaus vidurio šioje teritorijoje buvo net keliolikai skirtingų savininkų priklausiusios valdos su pastatais. Dauguma jų XVII amžiuje buvo supirkti vieno iš valdų savininko – Smolensko vyskupo Boguslavo Gosievskio, kuris sustambintą valdą bei 100 tūkst. auksinų sumą 1744 metais užrašė gailestingųjų seserų, dar vadinamų šaritetėmis (pranc. „charité“ – gailestingumas), vienuolijai, vienose iš patalpų įkūrusiai špitolę (šiuolaikinių ligoninių pirmtakę). Katalikiška vienuolių šaričių kongregacija, pradėjusi kurtis Prancūzijoje XVII amžiaus pirmoje pusėje pasauliečio vienuolio Šv. Vincento Pauliečio (nuo jo vardo vienuolės dar kartais vadinamos vincentietėmis) bei Šv. Luizos de Marijak pastangomis, užsiima neturtingųjų ir ligonių globa, slaugymu.

1748 metais miestą nusiaubusio gaisro aprašyme šaričių vienuolynas užima tik pastatą, stovintį Bokšto ir Išganytojo g. sankryžoje. Kitą sklypo dalį užima 4 dvareliai ir mūrnamis. Trys sklypai buvo išsidėstę prie Bokšto gatvės, du – prie Išganytojo gatvės. Gaisro metu visiškai sudegė ir vos prieš kelerius metus įsteigta špitolė, kuri jai vadovavusio misionierių kunigo Luko Tykvinškio pastangomis netrukus atkurta. Po gaisro ansamblio pastate prie Bokšto gatvės rekonstrukcijos metu buvo įkurdinta dviaukštė barokinė Šv. Elžbietos koplyčia.

Nežinomas Lietuvos XIX a. pr. dailininkas. „Vienuolyno ligoninėje“. Ekspонатas saugomas Lietuvos nacionaliniame dailės muziejuje. Antano Lukšeno nuotr.

Pietvakarių korpusas – kadaise turtingiausio Lietuvos didiko Alberto Goštauto valda, XVI amžiaus pirmoje pusėje susidėjusi iš dviejų mūrinių namų, XVIII amžiaus II pusėje taip pat tapo ligoninės ansamblio dalimi, po korpusu slepiančia gotikinius rūsius bei gotikos ir baroko architektūros elementus.

XVIII amžiaus pabaigoje ši špitalė tapo pačia didžiausia visame Vilniuje. Šios įstaigos pacientais buvo įvairių profesijų miestiečiai tiek vyrai, tiek moterys (amatininkai, tarnai, skalbėjos, sodininkės ir kt.), nes bajorus, didikus jų namuose įprastai gydydavo asmeniniai gydytojai. Ligonius slaugė 11–17 vienuolių šaričių, joms talkino keliasdešimt

pagalbinio personalo darbuotojų, dirbo chirurgas. Pagėrėjus materialinei padėčiai bei gydymo reikmėms pritaikius daugiau patalpų, amžiaus pabaigoje čia gydydavosi per pusantro tūkstančio ligonių per metus. Tai gerokai viršijo tuometes net ir praplėstos špitalės galimybes ir įstaiga būdavo nuolat perpildyta.

XVIII amžiaus pabaigoje ligoninės direktoriaus (prepozito) pareigas užėmus misionierių ordino vizitatoriui Andriui Pohliui, kuris taip pat buvo ir Ligoninių komisijos narys, Gailestingųjų seserų špitalė įgavo privilegijuotą padėtį. Jo rūpesčiu atsirado papildomų pajamų šaltinis: be Bieliūnų bei Rojaus pali-

varkų vakarinėse Vilniaus apylinkėse šalia Pilaitės, nemažą biudžeto ligoninei išlaikyti dalį sudarė pajamos už viešus pasirodymus bei teatrų vaidinimus. Norėdamos optimizuoti išlaidas, vienuolės šaraitės, be visa ko, Vilniaus apylinkėse įkūrė daržus, kurių derlius buvo tiekiamas šios špitolės ligoniams maitinti.

Vis dėlto, 1805 metais iš Vienos atvykusiam gydytojui Josephui Frankui „gailėstingųjų seserų ligoninė atrodė apvertktinai“. Kaip savo memuaruose nupasakojo iš Vakarų Europos atvykęs profesorius, „vienai lovai tekdavo du ligoniai, juos net guldavo ant smėliu barstomų grindų, taip užmaskuojant nešvarą, oras troškus, nėra ventiliatorių, langai dėl šalčio laikomi uždaryti“. Norėdamas pagelbėti vienuolėms bei pagerinti ligoninės būklę, J. Frankas surengė didžiulį labdarinęgą koncertą, tačiau perdavęs surinktas lėšas špitolei netruko sužinoti, kad lėšos panaudotos kitais tikslais.

Istorikas Adomas Honoris Kirkoras rašė ką kita: 1819 metais „apsilankęs ligoninėje, imperatorius Aleksandras I taip susižavėjo pavyzdinga tvarka ir akivaizdžia ligoninės nauda, kad padovanojo jai Tarpupio seniūniją“. Jam antrino Mykolas Balinskis „Statistinio Vilniaus aprašyme“ – Gailėstingųjų seserų špitolė Savičiaus gatvėje (taip tuo metu vadinta šiaurinė Bokšto gatvės dalis) 1832 metais buvo „gerai ir rūpestingai prižiūrima“. 1831 metais šioje ligoninėje ėmė veikti VU vidaus ligų ir chirurgijos skyriai. Nuo 1834 metų ligoninėje dirbo profesorius Feliksas Rimkevičius, pirmasis Lietuvoje ir Lenkijoje ėmęs naudoti stetoskopą, nuo 1852 metų – 1831-ųjų sukilimo dalyvis, tūkstančius operacijų atlikęs chirurgas Liudvikas Lachovičius, suprojektavęs savo konstrukcijos operacinį stalą bei pirmasis

Nė vienos senosios kapinės, buvusios Senamiesčio bažnyčių ir cerkvių šventoriuose, neišliko, kaip ir nunykusios medinės cerkvės, tad didžiulių, beveik nesuardytų kapinių atradimas po pastatais bei kiemuose Bokšto gatvėje XXI amžiuje ne tik tapo archeologine sensacija, tačiau ir gerokai praplėtė turėtas žinias apie XIII–XV amžiaus Vilnių, laidosenos tradicijas, senųjų vilniečių gyvenseną.

Lietuvoje anestezijai ėmęs naudoti eterį, o XIX amžiaus pabaigoje – kasdien po kelias operacijas, tarp jų ir plastines, atlikinėjęs chirurgas Ipolitas Jundzilas.

1842 metais Savičiaus ligoninė iš vienuolių globos perėjo miesto žinion. 1868 metais panaikinta koplyčia, jos erdvėje užstatyti du

aukštai bei įrengtos ligoninės palatos. XIX amžiaus antroje pusėje taip pat nunyko 1834 metų brėžinyje matomi barokiniai bokšteliai, virš įvažiavimo vartų buvęs puošnus barokinis frontonas.

Pokariu, kaip ir didžioji dalis Vilniaus Senamiesčio, Bokšto gatvė kartu su ligoninės korpusais buvo nuširusi, pastatai apleisti, neremontuoti. Iki 2003 metų šičia veikė odos ir venerinių ligų dispanseris. Ričardo Gavelio „Vilniaus pokeryje“ apibūdinama šioje gatvėje tvyrodavusi slogi nuotaika: „Pagaliau pamatau Bokšto gatvės namus; gatvė taip staiga sminga žemyn, jog atrodo, kad namai pusiau nugrimzdę po žeme – keistieji Bokšto gatvės namai, keliantys niaurius prisiminimus.“ Tokia atmosfera išliko iki pat XXI amžiaus 1-ojo dešimtmečio pabaigos – apsilupusios sienos, nubyrėjęs tinkas, iš aplūžusių lietuvių ant mūro nuo stogo tekantis bei jį ardantis vanduo, tuščios tolėliau esančių pastatų langų angos bei apleistas vienuolyno korpusas gatvės perspektyvoje.

Ilgai lauktos permainos

2005 metais atlikti žvalgomieji, o 2006–2014 metais (žemutinė teritorijos dalis dar tirta 2019 metais) vykdyti išsamūs archeologiniai tyrimai, kuriems pagal savo mastą Vilniuje prilygsta tik kasinėjimai, vykdyti Žemutinės pilies rūmų vietoje. Teritorija kruopščiai tyrinėta, nebuvo skubos kuo greičiau atlikti restauracijos, rekonstrukcijos ir naujų pastatų statybos darbų, tad viskas išsitęsė iki pat 2020 metų pabaigos. Šio 44-ojo Senamiesčio kvartalo grąžinimo miestui ir miestiečiams darbai laikomi pavyzdiniais. Verslininkų Ortizų valdoma įmonė atsakingai pažvelgė į Vilniaus istoriją, atkūrė barokinį

buvusios koplyčios bei vartų siluetą, jaukią viešąją erdvę – tik pėstiesiems skirtą didįjį kiemą, tinkamą renginiams, kurio viduryje šakas į dangų kelia maždaug ketvirčio tūkstančio metų amžiaus liepa, bei jaukius, gausiai apželdintus mažesnius kiemelius.

Kvartale vykstantiems pokyčiams, kainavusiems apie 30 mln. eurų, dirigavo Londone įsikūręs „Studio Seilern Architects“ biuras kartu su partneriais Lietuvoje UAB „Archino-

va LT", darbus atliko PST. Rezultatas – išskirtinė restauruotos istorinės baroko ligoninės ir modernios architektūros dermė, pritaikyta mūsų laikų miestiečių poreikiams: kosminį laivą primenančiame naujame pastate jau įsikūrė restoranas „Gastronomika“ su japoniško plieno stogu, vizualiai dar praplečiančiu erdvę, senuosiuose korpusuose, kuriuose nuo žiūrovo akių paslėpta daugybė inovatyvių sprendimų, kuriasi biurai, gotikiniuose rūsiuose ir korpusuose prie Išganytojo gatvės –

SPA su 25 metrų ilgio baseinu, restauruotoje Šv. Elžbietos koplyčioje – erdvė įvairiems renginiams.

Miestui grįžta 6 000 kv. m darbo ir poilsio erdvių šešiuose pastatuose bei beveik antrą tiek rekreacijai pritaiktų kadaise paslėpto nuo praeivių žvilgsnių kiemo teritorijų. Įžengiančių į vidų taip pat lauks nemažai interjeruose išsaugotų bei atskleistų siurprizų.

Kiemo viduryje šlama ilgaamžė liepa. „Baltisches Haus“ vizualizacija

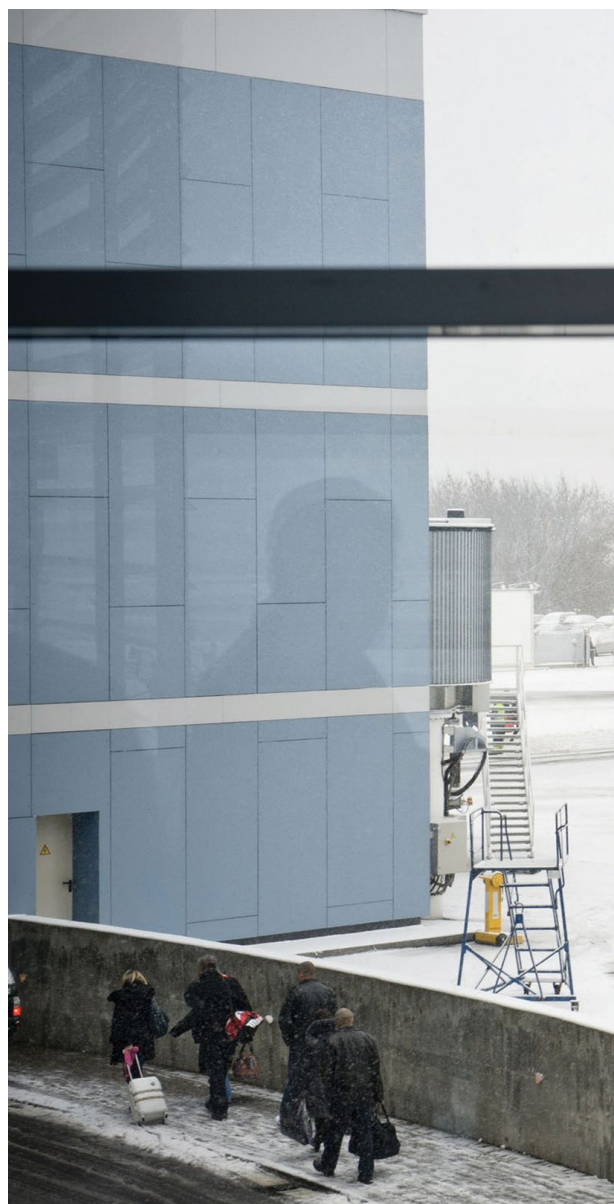
Fotografija oro koridoriuose

Zigmas Pakštaitis

Mindaugo Kavaliausko nuotr. iš fotografijų ciklo „Travel’AIR“

Mumyse įrašytas judėjimas, savų bei svetimų miestų žemėlapiai, pasivaikščiojimų, darbų bei svajonių maršrutai. Net nepriklausomybę sunkiai įsivaizduotume be lėktuvų, aviacijos, sujungiančios su tolimomis salomis, su artimaisiais, atveriančios koridorius į kitas darbo rinkas ar netikėčiausius akiračius bei atradimus.

Neseniai Lietuvos aviacijos muziejaus vadovu tapęs fotografas, parodų kuratorius bei festivalių organizatorius Mindaugas Kavaliauskas atskleidžia įvairius aviacijos atspalvius. Jo kadrai pasakoja tiek idiliškas, šiltas, žmogiškas bei pasišiaušusias oro uosto kasdienybės istorijas, tiek ir dramatiškus, gilius oreivystės klotus, apimančius emigraciją, kartų bei kultūrų kaitą ar net mūsų visų tapatybę iš paukščio skrydžio. Jo fotografijų ciklas „Travel’AIR“ kuriamas jau daugiau nei penkiolika metų. Tarptautinio pripažinimo sulaukusiuose kadruose vaizdai ne tik iš Europos, Šiaurės Amerikos ar Azijos megapolių oro uostų, bet ir iš Lietuvos, Vilniaus.

Paklaustas apie skrydžių bei fotografijos pradžią, Mindaugas pasakoja, kad pirmajame savo skrydyje fotoaparato neturėjo, o antrajame – į JAV – jau buvo žmogumi, kuris be fotoaparato nevaikščiodavo, bent jau nekeliaudavo. Dabar, kai šio ciklo vystymas yra sustojęs, autorius gali pažvelgti į jį iš šalies: „Prieš dešimtmetį maniau, kad tomis fotografijomis galima džiuginti ar stebinti pasaulį: koks jis margas, greitai besisukantis, ir

kokie mes nuo jo greičio pavargę. Žmogus, jo patirtys, būsenos – tai, kas yra mano fotografijų apie keliautojus lėktuvais centre, yra nuostata, kurią paveldėjau iš lietuvių fotografijos mokyklos. Tačiau gyvenimo būdas, jo ženklai tuose „šeštuose kontinentuose“, kaip buvo vadinami oro uostai ir jų bemitės zonos, ko gero, buvo pastebėjimas, išmoktas studijuojant Europoje ir sustiprėjęs Amerikos fotografinėje mokykloje, kur patys kasdie-

niššiausi dalykai tampa įdomūs dėl savo efemeriškumo. Kadangi dabar skraidome mažiau, mūsų apskrietą pasaulį prisimeiname ne vien iš pasiektų vietų vaizdų, bet prisimindami kelionės smulkmenas – su kuo ir apie ką kalbėjome skrydyje „iš / į“, kaip gurkšnodamas tą ar tą skridau virš Grenlandijos ar koks pasakų miestas temstant atrodo Vilnius, grįžtant namo, jei lėktuvas leidžiasi ne nuo kolektyvinių sodų pusės... Tos patirtys ir atrodo brangiausios.“

Aviacija ir skrydžių prieinamumas sparčiai keitė Lietuvos tapatybę, spartino verslo bei kultūros integraciją. Vis dėlto autorius pastebi, kad lankomos vietos nebūtinai yra linkusios sparčiai keistis. Pirmiausia keičiasi žmonės: „Palyginęs savo 2000 ir 2018 metų fotografijas tame pačiame Čikagos O'Haro terminale, esminių skirtumų nematau. O žmonės ir keliavimo būdas keičiasi. Amžiaus

pradžioje skrydis lėktuvu buvo labiau šventinis, įprastas keleivių salonas dvelkė verslo klase. Buvo laikysena, manieros, elegancija. Kaip sakė vienas Britų oro linijų „Boeing 777“ kapitonas skrydžio sveikinime: „On tonight's flight I have a very good looking crew, who will take excellent care of you...“ O geltonai mėlynoje kelionių eroje nenorom pripratome prie egzodo stiliaus įlaipinimo ritualų, šaukiančių ir balbatuojančių skrydžių palydovų, turgelio kultūros kelionėje, „paloskių“ sugrįžimo, lyg „Pietynia kronikose“. Didžiuliame „Travel'AIR“ archyve yra visko.“

M. Kavaliauskas nevengia žmonių dėmesio ir nesibijo užmegzti pokalbį: „Jei personažas, pokalbis sudomina, fotografuoju. Įsimintini ir tokie atvejai, kai šalia tavęs 10 valandų sėdi keliautojas iš Estijos ir neprataria nė žodžio, o štai pakeleivis pietų afrikietis panašioje kelionėje papasakoja visą savo šalies ir asmeninę

istoriją. Kartais ji net netelpa į kadrą. Tačiau dabar tai – būtasis laikas.”

Būtajame laike pasiliekantys žmonės, miestai bei aplinkybės kartais tik dar labiau sužadina norą juos įamžinti, pasilikti nuotrauką kaip suvenyrą ar liudijimą, kaip viskas buvo. M. Kavaliauskas viliasi, kad ir dabartinis Vilniaus oro uosto vaizdas ilgainiui liks tik prisiminimu: „Vilniaus oro uostui linkėčiau atsinaujinti, juk oro uostas – valstybės vizitinė kortelė, o Vilnius – modernios valstybės sostinė. Stalinizmo pabaigos epochos paveldo saugojimo misiją būtų galima patikėti Rygos Spilvės oro uostui, kuris beveik autentiškas, įskaitant sovietinius simbolius, propagandinį meną ir geriau simbolizuoja savo laikotarpio absurdą, nei mūsų veikiančios šalies oro vartai. Bet dabar Vilniaus oro uostui tiesiog linkiu išgyventi pandemiją.”

Kurti kultūrinį miesto veidą

Rūta Giniūnaitė

Indraja Vaitkūnaitė Kauną paliko prieš dešimt metų ir įsiknijo Vilniuje. Komunikacijos specialistė ir renginių organizatorė per tą laiką spėjo advokatų kontorą iškeisti į Kirtimų kultūros centrą ir kasdien skambančią muziką. Dabar patirtis akims ir ausims ji organizuoja atokiame Vilniaus rajone, į kurį suguža įvairovės išsiilgę meno mylėtojai.

Indraja nuo vaikystės domėjosi muzika ir kultūra, todėl sprendimas įsikeisti teisę į kultūrą atėjo natūraliai. Julijos Tamulevičiūtės nuotr.

Gyvename keistu laiku, kai Vilnius tuštesnis nei įprastai. Karantino metu jis tau gražesnis ar ilgiesi gyvybės?

Vilnius nepakeičia savo veido dėl to, kad yra tuščias. Ši pauzė yra naudinga, kad ir kokia ji sudėtinga medicinos srityje dirbantiems žmonėms ir mums patiems. Tai puiki proga sustoti, pagalvoti, mokytis būti ramiai ir lėtai. Per tokį kontrastą Vilnius įgauna papildomą prasmę, kai jame pasiilgstu žmonių, renginių ir judesio.

Gimiau Kaune, todėl prieš dešimt metų žmonės padėjo man prisijaukinti sostinę. Jaučiu, kad miestas labai suvakarietiško. Dabar Vilnius žydi ir yra kupinas kultūros: pažįstami užsieniečiai, gyvenantys Vilniuje, man dažnai sako tą patį. Tai, kas seniau vykdavo tik Berlyne ar Niujorke, dabar atkeliauja ir į Lietuvos sostinę.

Per kokias patirtis tu pati mėgsti atrasti šį miestą? Gal tai maistas, menas, kitos kultūros sferos?

Architektūra ir atmosfera yra svarbiausi miesto bruožai. Architektūra apibūdina visą miesto istoriją, parodo, kaip žmonės gyveno anksčiau ir gyvena dabar. Joje susijungia skirtingos patirtys ir istorijos, tai suteikia miesto veido formavimui daug medžiagos. Man patinka Vilnių stebėti naktį arba tada, kai jis tuščias. Tada ir pasimato jo didybė.

Miestą mėgstu atrasti per žmones ir bendras patirtis, pavyzdžiui, koncertus. Gimiau Kaune, todėl prieš dešimt metų žmonės padėjo man prisijaukinti sostinę. Jaučiu, kad miestas labai suvakarietiško. Dabar Vilnius žydi ir yra kupinas kultūros: pažįstami užsieniečiai, gyvenantys Vilniuje, man dažnai sako tą patį. Tai, kas seniau vykdavo tik Berlyne ar Niujorke, dabar atkeliauja ir į Lietuvos sostinę. Pati vis labiau pažįstu Vilnių, jaučiu jo pulsą. Jis turi labai įdomų veidą.

Išmainei Kauną į Vilnių. Ko nors pasiilgsti iš gimtojo miesto?

Pasiilgstu Kauno, ypač jausmo, kad viskas pažįstama, įkrauta prisiminimų. Vilniuje gyvenu centro, senamiesčio burbulė, o Kaune kiekvieno rajono kampelis yra savas ir išvaikščiotas. Tai įspūdingas miestas savo tarpukario architektūra, charakteristika, inteligentais ir istorija. Žinoma, nuo kiekvieno asmeninės patirties priklauso, kokį įspūdį apie miestą turi. Kai domiuosi tarpukario, klausau močiutės istorijų, matau ant namų pakabintas memorialines lentas, suprantu, kiek šviesių žmonių čia gyveno. Smagu, kad žmonės dabar vis labiau domisi tarpukario architektūra.

Vilniuje gyveni aplink muziką – organizuojai renginius klausytojų akims ir ausims, esi komunikacijos specialistė. Ko labiausiai pandemijos metu ilgisi žmogus, gyvenantis kultūra?

Pasiilgstu lankytojų, grįžtamojo ryšio po organizuoto renginio. Dabar renginiai keičia formatą ir viskas vyksta internete. Tam tikros meno sritys virtualiu formatu nukenčia mažiau, pavyzdžiui, kinas – galime žiūrėti filmus namuose, nes tai darėme ir prieš pandemiją. Tačiau didžiąją dalį koncerto patirties sudaro gyvumas, žiūrovai, garsas. Muzika yra viena svarbiausių mano darbinių ir asmeninių sričių, ir šiuo laiku tenka pasukti galvą siekiant sugulvoti patirtį atspindinčias alternatyvas.

Manau, kai pandemija baigsis, žmonės bus išalkę seno gero gyvo formato. Dabar turime ieškoti būdų, kaip domėtis kultūra ir prasmingai laiką leisti nuotoliniu būdu. Visko tiek daug! Per dieną galiu dalyvauti trijuose seminaruose, parodose, stebėti spektaklio transliaciją... Tačiau dėl didelės pasiūlos žiūrovui darosi sunku išsirinkti, kam skirti savo laiką. Nusipirkęs bilietą į koncertą, esi jam nusiteikęs ir suplanavęs laiką, o kai „Facebook“ paspaudi „susidomėjęs“, dažnai pamiršti ir nelaikai tai svarbiu įsipareigojimu, pasirenki kitas veiklas.

Esi sakiusi, kad be garso gyvenimas būtų liūdnas ir jį stipriai pamėgai dar vaikystėje. Kada supratai, kad tai gali būti daugiau nei hobis?

Nuo vaikystės domėjausi muzika ir kultūra, todėl toks sprendimas atėjo natūraliai. Buvo laikas, kai galvojau, kad reikia turėti „padorų“ darbą ir maksimaliai išnaudoti savo smegenis. Studijuodama teisę Vilniaus universitete

kartais abejodavau savo keliu, bet laisvalaikiu prisisotindavau kultūros, iš to lauko susiradau daug draugų. Dirbti advokatų kontorėje buvo sunku. Atiduodavau visą save ir jausdavau, kad nebelieka laiko draugams, renginiams, muzikai, nuo to nukenčia gyvenimo kokybė. Prieš kelerius metus beveik per atsitiktinumą atsirado darbo Kirtimų kultūros centre (KKC) pasiūlymas. Buvo labai nedraus, bet džiaugiuosi priėmusi sprendimą ateiti dirbti kultūros lauke. Dabar savo teisinės žinias panaudoju dirbdama su viešaisiais pirkimais, taip pat esu ir laisvai samdoma.

Esi KKC komunikacijos koordinatore. Centras tarsi laužo standartus ir stereotipus, kad kultūros centras turi turėti tam tikras taisykles ir siūlo įvairiapusių renginių. Kas į tolimą Vilniaus rajoną pritraukia miesto žmones?

KKC siūlo kokybišką turinį ir naujas patirtis. Pas mus kartais tik dėl renginio atvažiuoja žmonių iš užsienio! Rekomendacijos keliauja iš lūpų į lūpas. Manau, tie, kurie domisi šiuolaikiniu menu, mieste viską jau yra išnaršę ir aplankę įprastas erdves. Ilgainiui tai nusibosta, Vilnius tampa panašus į visus didžiuosius miestus. Smagu, kad yra daug pasiūlos, bet trūksta egzotikos, naujų patirčių. Labiau nuo centro nutolę kultūros taškai, pavyzdžiui, „Sodas 2123“, KKC, „Rupert“, gali žmonėms tai suteikti.

„Manau, tie, kurie domisi šiuolaikiniu menu, mieste viską jau yra išnaršę ir aplankę įprastas erdves. Ilgainiui tai nusibosta, Vilnius tampa panašus į visus didžiuosius miestus“, – sako pašnekovė. Julijos Tamulevičiūtės nuotr.

Pernai KKC inicijavo ir garsinių pasivaikščių ciklą „Sonic Vilnius“ po sostinės rajonus. Kaip skamba skirtingos Vilniaus miesto dalys? Ar projektas bus tęsiamas ir kitąmet?

Skirtingi miesto rajonai turi specifinių garsinių – audiopeizažų, kurie priklauso ne tik nuo aplinkos, laiko, veiksmo, kuris ten vyksta arba nevyksta, bet ir nuo subjektyvios asmeninės patirties. Garsai įrašomi pasivaikščių metu ir atspindi ne tik unikalią rajono garsinę atmosferą, bet ir tai, kas patraukė pasivaikščiojimo dalyvio dėmesį. „Sonic Vilnius“ yra tęstinis projektas – šiemet vyko antrus metus ir jau yra parengti septynių Vilniaus rajonų garso takeliai. Kitąmet KKC projektą tęs ir sieks ištyrinėti kuo daugiau miesto dalių bei sudaryti išsamų Vilniaus garsinį žemėlapi.

Su įvairiais projektais („Susikirtimai“, „Garso architektūra“, „Blyksniai“ ir kt.) keliaujate po Lietuvą ir šviečiate rajonus. Ar publika priima tą patį meną skirtingai?

Daug mūsų projektų iškeliauja po regionus, todėl galime palyginti. Regionuose labai trūksta kultūrinės įvairovės, šiuolaikinio meno, nes vyksta gana siauro pobūdžio renginiai. Dažnai renginių organizatoriai ten orientuojasi į lankytojų skaičių, ne renginio kokybę. Mūsų projektų tikslai yra edukuoti, nesvarbu, kiek žmonių ateis, – siekiame nuvežti patirtis ir sudaryti galimybę susipažinti. Kai kuriuose miestuose ir miesteliuose žmonės smalsūs, ateina, domisi, artimai bendrauja ir aiškinasi tai, kas jiems mažiau pažįstama. Tai nuoširdus smalsumas, kurio Vilniuje kartais trūksta.

Muzika yra viena svarbiausių mano darbinių ir asmeninių sričių, ir šiuo laiku tenka pasukti galvą siekiant sugalvoti patirtį atspindinčias alternatyvas.

Nebandome žmogui įteigti, kad tai geresnis menas. Jei bent vienam žmogui tai įdomu, jei, pavyzdžiui, moksleivis iš mažo miestelio ateis, patirs ko nors naujo ir panorės dirbti kultūros ar meno lauke – tai bus laimėjimas. Negalime sakyti, kad žmonėms regionuose kažko trūksta, bet siekiame pasiūlyti įvairovę.

Kaip atrodo tavo darbo kasdienybė dabar?

Pavasarij, kai viskas sustojo, rengėme projektus ateičiai, planavome būsimas veiklas ir taikėmės prie skaitmeninio formato. Net keista, kaip produktyviai viskas vyko. Bandėme duoti kažką žmonėms, nors fiziniai renginiai ir nevyko. Kalbėjome per „JCDecaux“ stendus kurdami projektą „Pauzė – ne pabaiga“, juo bandėme parodyti, kad pauzė kiekvienoje meno srityje yra natūrali, kartais net svarbesnė už žodį ar garsą.

Teko atšaukti gyvus renginius, buvo daug chaoso, bet prisitaikėme. Perėjome į video-formatą, pasisėkė, kad savo renginius pradėjome filmuoti būtent prieš karantiną.

Neseniai KKC kartu su iniciatyva „Artists with Belarus“ Vilniuje iškabino 20 menininkų iš viso pasaulio darbų taip palaikydami protestus Baltarusijoje. Kaip kilo projekto idėja?

Pati iniciatyva sukurta Urtės Karalaitės tuo metu, kai Baltarusijoje prasidėjo protestai prieš dabartinį režimą. Ji pagalvojo, kad, be piniginės pagalbos, efektyviai galime prisidėti garsiai kalbėdami apie situaciją. Kaip tai daryti kitaip nei naujienų portalai? Urtė nusprendė, kad menininkų darbai socialiniuose tinkluose būtų puikus būdas atkreipti dėmesį, išreikšti solidarumą.

Projektas sulaukė daug susidomėjimo. KKC kaimyninės šalies problemos irgi rūpi, mes skatiname atsakomybę. Solidarumo žinutė šiuo atveju ateina per meną, todėl perkėlėme plakatus į miestą ir norėjome pasiekti tuos, kurie nesidomi socialinėmis medijomis, juos mažiau pasiekia informacijos srautas. Tikiuosi, plakatai privers žmones domėtis, diskutuoti, nebūti pasyvius. Vilnius irgi išreiškia didelį palaikymą Baltarusijai. Tai, kad Svetlana Tichanovskaja Vilniuje, labai svarbu – šios kampanijos žinutė irgi reiškia palaikymą.

Festivalis „Jauna muzika“ – dar vienas projektas, prie kurio neseniai prisijungėi. Šiemet jis skaičiuoja 29-uosius metus. Koks festivalis buvo šiemet?

Šiame festivalyje siekiame pristatyti užsieniečių kūrybą, kviečiame daug svečių. Dirbau nuo 2019-ųjų rugsėjo ir visiškai finišo tiesiojoje, prieš Velykas, kai viskas suplanuota ir yra perkami lėktuvo bilietai, šalyje buvo įvestas karantinas. Apėmė nežinia: ar įmanoma festivalį pavėlinti? Ar įmanoma

išlaukti? Bandėme pakeisti muzikantus iš draudžiamų atvykti šalių sąrašo, daug kartų keitėme programą. Suveikė tik visiškai lietuviškas repertuaras. Festivalis nuo savo šių metų koncepcijos nukrypo ir pasikeitė, bet džiaugiamės pristatę daug saviškės kūrybos.

Ar nežinios metu nukentėjo asmeniniai planai?

Pavasarį turėjau vykti į Kubą. Laukiau ir jaudinausi, bet kelionė neįvyko. Per keliones labiausiai jaučiasi, kad pasaulis sustojo. Tačiau pradėjau sodininkauti! Vasarą jaučiau labai gerą kontrastą – vakare einu į Šiuolaikinio meno centrą, o kitą rytą važiuoju į sodą ravėti daržo. Užsiauginau daug daržovių ir nuostabiai praleidau laiką. Regis, daug kas šiemet atrado Lietuvos gamtą iš naujo – gyvenime juk svarbūs ne vien renginiai, bet ir užauginti pomidorai. Jonas Mekas irgi sakė: „Kultūra slypi basose kojose.“ Dabar dar geriau suprantu, ką jis norėjo pasakyti.

Prakalbai apie Meką – apžiūrinėdama socialinius tinklus, skaičiau istoriją, kad pačiam Jonui į Niujorką teko skraidinti skilandį. Papasakok šią istoriją ir savo santykį su Meko kūryba.

Tai labai juokingas nutikimas. Žinojau, kad Jonas pasivaikščiodamas mėgsta kišenėje nešiotis lietuviškos dėšros ir ją vaišinti draugus. Su draugu Tomu planavome sutikti Joną ir pagalvojome, kad skilandis būtų simboliška dovana iš gimtinės. Niujorkas buvo galutinė mūsų kelionės po Ameriką stotelė – prieš tai dvi savaites keliavome autobusais, norėjome pajusti valstijų dvasią. Tą skilandį visą laiką vežėmės su savimi, nors buvo labai karšta. Kai atvykome į Brukliną, apsistojome bute, kurio šeimininkas namuose griežtai

neleido laikyti mėsos. Negi išmesime skilandį? Jį paslėpėme. Ry tą, kai turėjome susitikti su Jonu, pamatėme, kad skilandis supelijęs. Sutikome Jono draugą, nes paties Jono sveikata buvo suprastėjusi. Draugas pažadėjo lietuviškos mėsos kelionės istoriją papasakoti Mekui ir buvo tikras, kad šis pasijuoks.

Meką atradau dar paauglystėje, kai su draugais keitėmės knygomis. Jo poezija, filmai atrodė tokie savi ir artimi. Per jo darbus tarsi pažinau jį patį. Paauglystėje labai norėdavau parašyti laišką, bet nedirsdavau... Susitikimas beveik įvyko. Apie skilandį, tikiuosi, sužinojo (juokiasi). Bendrai literatūra man labai svarbi – manau, kad smalsaus žmogaus pasaulio pažinimui knyga yra geriausias būdas keliauti ir lavinti vaizduotę. Tai kelionė, kurios kitaip nepatirsi.

„Facebook“ taip pat išdavė, kad esi ne tik skaitytoja, bet ir skautė.

Taip. Skautija leido susipažinti su daugybe žmonių, suformavo mano asmenybę. Nusprendžiau toliau tęsti veiklą ir dabar savanoriškai dirbu kontrolės komisijoje. Man gera eiti į žygius, vaikščioti miškuose, atrasti žmonių įvairovę organizacijoje – nuo aktorių iki Seimo narių.

Atrodo, esi ir miesto, ir gamtos vaikas?

Mėgstu abu gyvenimo būdus. Gal svajonių darbas būtų dirbti kokiame „National Geographic“ ir kasdien būti gamtoje? Dabar derinu teisę ir kultūrą, miestą ir gamtą. Dabartinis darbas man labai patinka, bet nuolat ieškau naujų krypčių ir keičiuosi. Norisi keliauti ir fiziškai, ir veiklomis. Stovėti vietoje neįdomu!

2020 metais atsinaujinusios „Jaunos Muzikos“ organizavimą perėmė garso menininkas Arturas Bumšteinas ir I. Vaitkūnaitė. Tomo Tereko nuotr.

Ne vien lėktuvais pasiekiamą egzotiką

Gabija Stašinskaitė
Igno Nefo nuotr.

Pandemijos laikotarpis ne vieną privertė ilgėtis kelionių. Visgi ir pasivaikščiojus Vilniaus gatvėmis galima rasti egzotinių patirčių teikiančių vietų. Kol nuo fizinių kelionių į Aziją geriau susilaikyti, įvairioms šio žemyno virtuvėms atstovaujantys restoranai Vilniuje savo skoniais nukels gal net toliau nei taip laukiamas lėktuvo skrydis. O užsisakius maisto į namus, mėgautis egzotika įmanoma patogiai susirangius fotelyje.

Lėkštėje gulintys Taivano tigrai

„Tigras, valgantis kiaulę“ – taip skamba iš Taivano kilusių „bao“ bandelių vertimas. Pirmojo šias bandeles Vilniuje pradėjusio gaminti restorano „Delta mityba“ virtuvės šefas Jonas Palekas, pasakodamas apie „bao“ žodžio kilmę, aiškina, jog patiekalo bandelė prilygsta tigrui, o jos įdaras – kiaulei. Ir išties nusišypsau tai išgirdusi, nes patiekalo išvaizda tikrai gali priminti tigrą nasrus!

„Delta mityboje“ „bao“ bandeles galima rinktis tiek su mėsa, tiek su augalinės kilmės produktais.

Purios „bao“ bandelės kitaip nei įprastos nėra kepamos, o verdamos specialiaame garų puode. Vienas iš restorano „Delta mityba“ įkūrėjų Robertas Narkus teigia, kad jų pagaminimas prilygsta meistrystei, o bene skaniausiomis „bao“ bandelėmis mieste garsėjanti „Delta mityba“ patvirtina šį faktą, kai bandeles naudoja ne šaldytas, o paruoštas savo pačių rankomis. Jonas juokauja, kad dėl bandelių garinimo pirmą kartą jas ragaujantys klientai yra pasakę, jog „tešla – žalia“.

Tradicinis „bao“ variantas yra gaminamas bandelėje naudojant gyvūninės kilmės produktus, o įdarui renkantis kiaulieną. Visgi restoranai „Delta mityba“ nesiekia pateikti tradicinių patiekalų receptų ir pačias „bao“ bandeles ruošia be gyvūninės kilmės produktų, o jų įdarui siūlo vištienos arba topinambų (bulvinių saulėgrąžų) variantą.

Be „bao“ bandelių, restoranai didžiuojasi kimčiais – korėjietiško, fermentuoto įvairių daržovių ir prieskonių užkandžiu bei amžinuoju sultiniu vadinama šaolino sriuba. Šios sriubos gamyboje atsispindi restorano virtuvės sezoniškumas, kai sriubos ingredientai nuolat keičiasi.

Restoranas „Delta mityba“ nepozicionuoja savęs kaip azijietiško maisto restorano, nes čia susipina įvairaus skonio gamos – nuo Pietryčių Azijos ar Artimųjų Rytų iki Naujojo Orleano. Restorano pavadinime minimos upės žiotys – delta – puikiai atspindi vietai būdingą kismą, sezoniškumą ir įvairaus skonio sintezę.

Kur?

Naugarduko g. 41

Pajusti Vietnamą Karoliniškėse

Kada pastarąjį kartą teko lankytis azijietiško maisto restorane už Vilniaus centro ribų? 2017 metais Karoliniškėse įsikūręs vietnamietiškas šeimos restoranai „Ha Noi“ laužo stereotipus, kad skanaus maisto restoranai gyvuoja tik centre. „Daug geriau atidaryti restoraną miegamajame rajone“, – mano tėvų restoranui atstovaujantis Hungas Nguyenas The.

Dar sovietmečiu į Lietuvą atvykusi šeima visuomet norėjo atidaryti vietnamietiškos virtuvės restoraną. Nors šaliai atgavus nepriklausomybę turėjo galimybę grįžti į Vietnamą, liko čia bei savo ilgesį įprasmino „Ha Noi“ įkūrimu. „Čia atėjęs gali pajusti Vietnamo kultūrą“, – mamos Lin Luu Thi vietnamietišškai tariamus žodžius verčia Hungas. Ir išties nedideliame restoranėlyje gali užsimiršti esantis Lietuvos, o ne Vietnamo sostinėje, kai ant sienų kabo nuotraukų su arbatų laukais, virš galvos matoma tradicinių „Non La“, arba kitaip „lapų skrybėlių“, o nepaisant Lietuvos televizijos bokšto šalia, televizorius transliuoja vietnamietiškus kanalus.

Vos paklausus, kas būdinga vietnamietiškai virtuvei, tiek Hungas, tiek jo mama iškart pamini „pho“ sriubą. Tai – nacionalinis Vietnamo patiekalas, įprastai gaminamas iš

Vietnamietiški patiekalai – tik iš Vietnamo kilusių šefų rankų.

jautienos, ryžių makaronų, svogūnų, pupelių daigų bei sultinio, kuris pasižymi itin ilgu gaminimo procesu. Hungas juokauja, kad užsisakę ir sriubos, ir antrą patiekalą, klientai neretai susiima už galvos, pamatę didelės patiekalų porcijas.

Be „pho“ sriubos, taip pat „Ha Noi“ meniu verta atkreipti dėmesį į „goi cuon“, arba kitaip – „summer rolls“ (liet. vasaros suktinukai). Ne vienam gerai žinomi „spring rolls“ (liet. pavasario suktinukai) yra gaminami iš tešlos, o „summer rolls“ naudojamas ryžių popierius, į kurį įprastai susukamos įvairios daržovės, krevetės bei kiti ingredientai.

Tikra vietnamietiška puota buvo surengta, kai 2017 metais į Lietuvą atvykusi Vietnamo viceprezidentė nusprendė pietauti ne kur kitur, o tarp blokinių namų įsikūrusiame „Ha Noi“ restorane. Jos vizito metu padovanotas paveikslėlis dar ir dabar puošia restorano sienas.

Kur?

Sausio 13-osios g. 2-110

Vištienos „Tikka masala“ bei sviestinė vištiena – mėgstamiausi „Sue's Indian Raja“ svečių patiekalai.

Restoranas moters auksiniais plaukais garbei

22 metus – tiek laiko skaičiuoja seniausias indų restoranas Vilniuje „Sue’s Indian Raja“. Jo įkūrėjas, Indijos garbės konsulas Lietuvoje Rajinderas Kumaras Chaudhary, pasakoja, kad įkurti indų restoraną Lietuvoje nebuvo lengva užduotis. 1997 metais jam su žmona Suwvarna atvykus į Lietuvą bei ruošiantis įkurti restoraną teko susidurti su įvairiais sunkumais, tad pora norėjo viską mesti ir išvykti į Indiją. Situaciją pakeitė Rajindero žmonos mirtis. Po šio įvykio indas pasakė „aš privalau“ ir 1998 metais velionės žmonos garbei įkūrė „Sue’s Indian Raja“.

Prisijaukinti indišką virtuvę lietuviams prireikė laiko. Kaip Rajinderas teigia, pradžioje apie 85 proc. klientų buvo užsieniečiai ir tik apie 15 proc. lietuviai. Šiandien skaičiai kitokie – 85 proc. klientų sudaro lietuviai, o ne kartą restorane besilankantys klientai žino, kokio aštrumo patiekalo tikėtis, meniu pamačius vienos ar trijų aitriųjų paprikų ženklą. „Pirmo ar daugiausia antro lygio aštrumo patiekalo lietuviams yra per akis“, – juokauja Rajinderas.

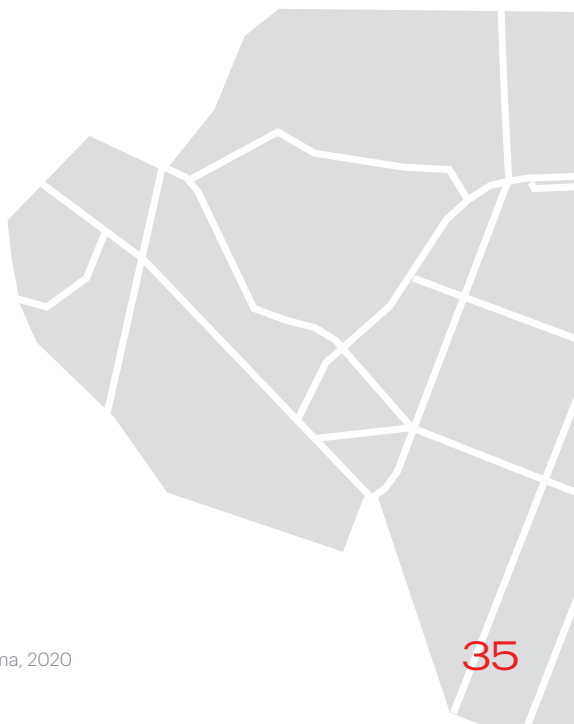
Prieskonius ir virtuvėje dirbančius šefus iš Indijos Rajinderas įvardija kaip pagrindinius indiškos virtuvės sėkmės aspektus. Nors Vilniaus parduotuvėse vis dažniau galima atrasti indiškų prieskonių, į restoraną tiekiamiems tiesiai iš Indijos kokybe ir įvairove jie neprilygsta. Kalbėdamas apie patiekalus gaminančius šefus, Rajinderas sako, jog iš 20 apmokytų, ne iš Indijos kilusių virtuvės šefų tik 1 arba 2 prilygs gaminančiam indui. „Tai – jų kraujyje“, – teigia konsulas.

„Sue’s Indian Raja“ mėgstamiausi klientų patiekalai – vištienos „Tikka masala“ bei sviestinė vištiena. Restorano šeimininkas pa-mini, kad net ir karantino metu 80–90 proc. maistą į namus užsisakančių klientų renkasi vieną iš šių patiekalų. Populiarusis vištienos „Tikka masala“ ypatingas tuo, kad vištienos gabalėliai („tikka“) kepami tandyro krosnyje, o padažui pagardinti naudojamas įvairių prieskonių mišinys („masala“). Nebijantiems aštrių skonių siūlomi aitrausi restorano patiekalai – „mandras“ ir „vindaloo“.

Kur?

Odminių g. 3

Japoniškų skonių ambasada

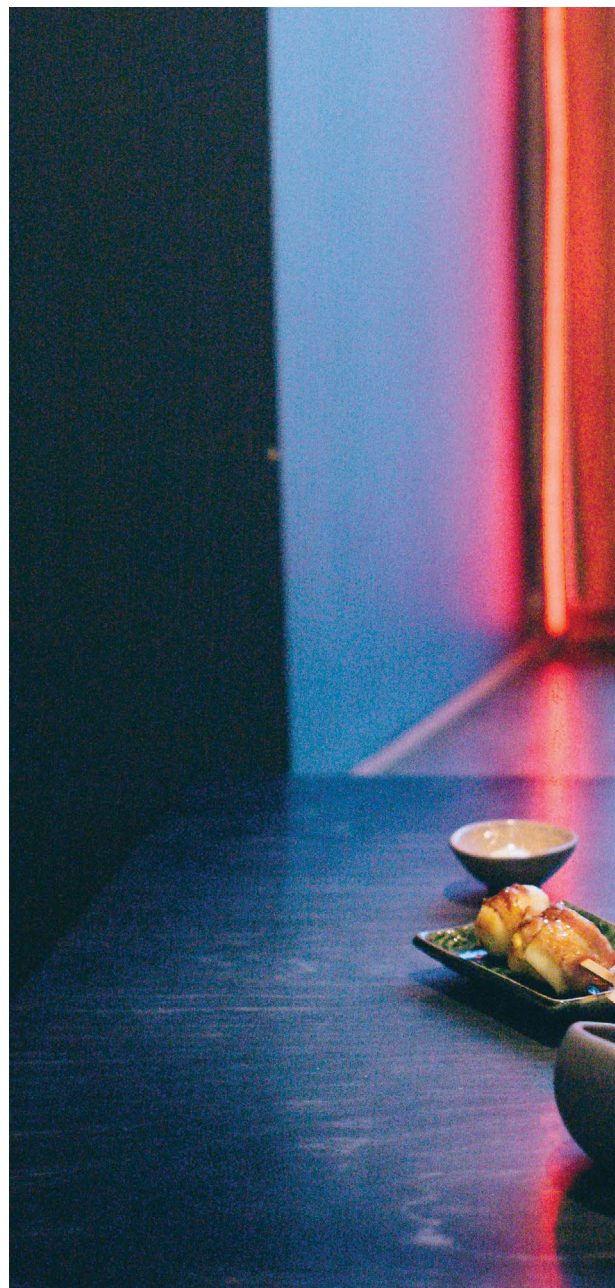
Pirmasis japoniškas restoranas Lietuvoje gyvavo Šv. Mykolo gatvėje. Nors dabar šios vietos žemėlapyje nerasite, Trakų gatvėje dar šių metų pradžioje įsikūrusį „OIŠY Izakaya“ (liet. skani smuklė) galima vadinti pirmojo japoniško restorano reinkarnacija. Kaip teigia Tadas, vienas iš „OIŠY Izakaya“ įkūrėjų, jis drauge su savo sese bei bendražygiu Žilvinu perėmė dalį patirties iš pirmojo japoniško restorano šeimininko, t. y. savo mamos, ir įkūrė savo japonišką variantą. „I“ – stovėti, „sakaya“ – sakės parduotuvė, tad tai labiau užėiga nei restoranas“, – paaiškina Tadas.

Vaikystę Tadas su šeima praleido Japonijoje, tad Tekančios Saulės šalies kultūra turėjo įtakos šeimos narių pasaulėžiūrai, o atrastus skonius norėta atvežti į Lietuvą. „Yra daug „sušinių“, bet unikalios „izakaya“ pasigedome.“ Buvimas kartu – svarbus „izakaya“ aspektas, tad, be japoniškos virtuvės perteikimo, ypatingas dėmesys skiriamas jaukaus interjero kūrimui.

Japoniškos smuklės meniu sudarytas iš keturių skilčių – „yakitori“ (ant grilio kepti iešmeliai), „tsukemono“ (marinuotos daržovės), „takoyaki“ (kepti japoniški rutuliukai) bei „otsumami“ (kiti užkandžiai ir garnyrai). Kepti japoniški rutuliukai „takoyaki“ – vienas mėgstamiausių „OIŠY Izakaya“ svečių pasirinkimų. Rutuliukai dažniausiai įdaryti aštuonkoju, o stebuklingas ingredientas, suteikiantis ypatingos tekstūros tešlai, – japoniška bulvė. „Takoyaki“ kepami rutuliukų formos keptuvėje ir yra itin mėgstamas patiekalas visuotinių japonų švenčių metu.

„Maistukas“, „patiekaliukai“, „meniukas“ – tokie žodžiai skamba iš Tado lūpų bei leidžia

geriau suprasti japoniškos smuklės koncepciją. „Meniu sudarytas iš mažų patiekalų ir skirtas tikrai ne individualiai praleisti laiką, o pabūti su draugais bei pasidalyti džiaugsmais ir vargais. Norime būti nedidele Japonijos skonių ambasada mieste“, – sako vienas iš įkūrėjų.

Kur?

Trakų g. 2-2

„OIŠY Izakaya“ patiekalai – valgyti ne vienam, o dalytis su kompanionais ar net greta sėdinčiu kaimynu.

Miesto kvapo geografija

Laura Misiūnaitė
Igno Nefo nuotr.

Įsivaizduokite, kad sugedo visi miesto šaldytuvai ir ventiliacinės sistemos. Turgavietėse atitirpsta žuvis, muselės pradeda būriuotis aplink švariai supakuotų ekologiškų uogų lentynas, kietieji sūriai minkštėja. Įvairių krautuvėlių ir kavinių šeimininkai atveria duris šviežio oro gūsiui, į gatves išleisdami kavos ir kepinų, muilo ir gėlių aromatus. Kvapai maišosi, pūvančią organiką papildo espreso natos, o šiuolaikinis miestietis nebeturi kur dėtis. Pripratęs prie sterilumo ir griežtos kvapų kontrolės, jaučia, kaip tausojamą asmeninę erdvę per nosį uzurpuoja seniai sutramdytas prašalaitis. Tačiau būtent taip – eklektiškai ir intensyviai – turėjo kvepėti senasis miestas.

Šiuolaikinis miestas mums užtikrina teisę į bekvapę aplinką. Kvėpavimas švairiu oru laikomas vienu iš sveiko gyvenimo rodiklių. Lietuvos gyventojai, įtariantys, kad jų sveikatą neigiamai veikia kvapai, turi galimybę kreiptis į atitinkamas valstybės institucijas, jiems turi būti suteikiama informacija apie kvapų koncentraciją ir sklaidą tam tikrose vietovėse, o stiprų diskomfortą keliančių kvapų šaltiniai griežtai kontroliuojami. Tai ypač aktualu jautriems žmonėms, nes nuolatinis kvapo jutimas gali būti siejamas ir su psichologiniu diskomfortu. Nuolat gyvendami su tam tikrais aromatais prisitaikome ir jų nebejaučiame, tačiau nauji, mums nemalonūs ar ryškūs kvapai kelia irzlumą: kaip sakoma, atrodo, nebeturi sau vietos.

Nuo tolimiausių Neris pakrantių iki Bernardinų sodo – vandens ir medžių kvapą galima laikyti Vilniaus siela.

Kvapas greitai užima asmeninę erdvę, nuo jo sudėtinga pabėgti, todėl bekvapė aplinka tampa savaime suprantamu miestietiško gyvenimo komfortu. Kita vertus, griežta viešosios erdvės kontrolė sukuria sterilią aplinką be natūralių kvapų. Dingsta įvairovė: vietos, gatvės nebesiskiria viena nuo kitos, o ieškodami miesto aromatinio unikalumo gerai turime paieškoti kvapų.

Nepakeliamas ir nostalgiškas senojo Vilniaus kvapas

Istorinio kvapo atkūrimas – itin kompleksiškas procesas, reikalaujantis gausių sociokultūrinių žinių ir begalinio kūrybingumo. Senamiesčio gatvėse ir skveruose ilgaamžio kvapo kone nebeliko. Renovuotų namų tinkas, pakeistos gatvių trinkelės, požeminiai

Šnipiškės – kontrastų vieta: žemė ir mediena puikiai dera su asfalto ir išraiškingu kavos kvapu.

vandens siurbiai kvapus naikina ir neleidžia jiems skliti. Tada kvapų ieškoma uždaroje vietoje. Senamiesčio rūšiai kvepia drėgme, Bernardinų bažnyčioje, be smilkalų, atpažįstamas salsvas dulkių ir medienos kvapas, atokiausiame Vilniaus universiteto bibliotekos skyriuje gulinčių rankraščių aromatas liudija skirtingas jų sukūrimo istorijas.

Geografija ir kultūra lemia, kad Vilniaus kvapas yra sunkus, čia ryškūs dūmų, medienos, prieskonių kvapai. Pabandykime užuosti bažnyčių smilkalus ir vystančias lelijas altoriaus kampuose, pelkišką Vilnelės gaivumą ir galbūt pavyks geriau įsivaizduoti organiškų kvapų šokį nemoderniame Vilniuje. Jei greitai gendančio maisto ar primityvios vandens nuotekų sistemos aromatai būdingi tam tikram laikui – seniesiems miestams, kitas kvapų natas lemia būtent erdvė – Vilniaus geografija ir ypatingas kultūrinis arealas. Jais rėmėsi kvapų menininkė, parfumerė Laimė Kiškūnė ir kiti kvapų tyrėjai, prieš dešimtmetį atkūrę Vilniaus kvapus, kai kvapų maišymo meno dirbtuvėse vyko 5 pojūčių projekto „Kvapo“ laboratorija – vienas iš „Vilnius – Europos kultūros sostinė“ renginių. Ten buvo sukurti senojo ir naujojo Vilniaus kvapai.

Kaip atkuriamas ir konstruojamas istorinis kvapas? L. Kiškūnė konstravimo analogiją yra linkusi atmesti. Kvapų neprasminga traktuoti kaip dëlionės, nes mūsų jusles daug geriau veikia asociacijos ir prisiminimai. Atkuriant kvapą siekiama, kad tam tikras akordas būtų atpažįstamas kaip priklausantis konkrečiai vietai. Juk muskuso ir odos kvapas, atrastas ant senos knygos viršelio, savaime nekelia asociacijų su knyga ar bibliotekomis; tam reikia ir dulkių, medžio, saldžių, marcipaninių natų. O štai atkūrinėdami istorinio Naujojo miesto kvapą tyrinėtojai vaikščiojo po Šni-

piškes, uostė apgriuvusius medinius namus, tvorų kerpes, gelžbetoninius biurų pastatus. Skirtingos vietos – skirtingos kombinacijos, o jų visuma, jei kvapas pavyko, turi padėti jas atpažinti ar prisiminti.

Geografija ir kultūra lemia, kad Vilniaus kvapas yra sunkus, čia ryškūs dūmų, medienos, prieskonių kvapai. Pabandykime užuosti bažnyčių smilkalus ir vystančias lelijas altoriaus kampuose, pelkišką Vilnelės gaivumą ir galbūt pavyks geriau įsivaizduoti organiškų kvapų šokį nemoderniame Vilniuje.

Nosies klajonės šiuolaikinio miesto gatvėse

Kvapą galime laikyti medija, kuriančia pranešimą apie žmones, erdves ir laiką, todėl vietos kvapo pažinimas – tai būdas geriau suprasti gyvenamąją erdvę ir savo santykį su ja. Paklausta, koks galėtų būti šiuolaikinio Vilniaus kvapas, L. Kiškūnė patikina: kad tai

Kuo kvepia šiuolaikinis miestietis? Viskuo ir niekuo. Tai lemia nuolatinis viešosios erdvės ir individualių kvepinimosi įpročių pokytis.

sužinotume, reikėtų išsamių mokslinių tyrimų. Kita vertus, kiekvienas, pabuvęs šiame mieste, turi asmeninį vietos kvapo patyrimą.

Kvepalų žinovė, tinklaraščio ir kvepalų dienos „Paskui nosį“ sumanytoja Eglė Bertašienė neabejoja, kad kiekvieno iš mūsų Vilniaus kvapo suvokimas skiriasi ir priklauso nuo gyvenimo būdo, išvaikščių ir išvažinėtų vietų. Tinklaraštininkės pasivaikščiojimų kelias vingiuoja istoriniais takais: nuo Vileišių rūmų palei Nerį ir Vilnelę, pro šimtametes tuopas, pavasarį kvapnių dervų pripildančias Sluškių gatvės orą, per Kalnų parko pušynus, pro liepas, vasarą svaiginančias medumi. Šie aromatai žymi Vilniaus geografines ypatybes, tad vandens ir medžių kvapą galima laikyti Vilniaus siela.

Visa kita – žmogaus veiklos atspindžiai. Tai – ir malamos kavos aromatas kavinėje Rotušės aikštėje, sekmadieninis smilkymo ritualas mažytėje joanitų bažnyčioje. Taip pat – ilgą laiką su niekuo nesumaišomas Lukiškių kaliniams gaminamo maisto tvaikas, iki pat kalėjimo uždarymo jautėsis net už uždaros teritorijos ribų visoje Kražių gatvelėje. E. Bertašienė svajoja, kad mieste nebeliktų išmetamųjų dujų smarvės ir pigaus prikepu-

sio aliejaus „dekoracijos“, kurią nuo greitojo maisto restorano vėjas dažnai atnešdavo net prie Katedros varpinės.

Ar kvepėtum vynu, ar asfaltu

Miestas nebūtų miestas be kvapo pėdsaką paliekančių šventovių ir universiteto, kavinių ir parduotuvių. O naujasis miestas – ir be asfaltuotų gatvių, metalo, benzino ir dulkių. Paklausta, ar šiuolaikinis žmogus nori pats kvepintis ir kvepėti urbanistiniais kvapais, L. Kiškūnė primena, kad miestietiškas kvapas – tai ir kava, vynas, keliantys malonias asociacijas. Na o, pavyzdžiui, asfalto natos populiareesnės kaip kvapas kolekcijai, ne naudojimui.

O kuo tada kvepia šiuolaikinis miestietis? Viskuo ir niekuo. Tai lemia nuolatinis viešosios erdvės ir individualių kvepinimosi įpročių pokytis. Kvepalų pasirinkimas – didžiulis, tačiau aplinka verčia susitūrėti. Jau aptarta viešosios erdvės kvapų kontrolė lemia pozityvius pokyčius, joje nebeįsivaizduojama daugybės nemalonių kvapų. Kita vertus, glaudaus gyvenimo mieste veikiamas žmogus turi kruopščiai apgalvoti asmeninius kvepinimosi pasirinkimus.

Rodos, iš viešosios erdvės šalinant kvapus galėtų atsirasti nerašyta taisyklė neįnešti į ją savųjų, tačiau Vilnius – įvairiapusis miestas, tad skirtingų žmonių kvepinimosi įpročiai gali būti kardinaliai priešingi. Populiarumą pamažu įgyja nekontraversiški, minimalistiniai aromatai, atsisąsiųsianti natūraliąją parfumeriją. Natūralios esencijos – visada intymios, tad natūralūs kvepalai retai kada sklinda toliau už apkabinimo artumą. Kita vertus, E. Bertašienė teigia, kad, jei tendencija kvepėti lengviau pastebima Skandinavii-

Užupio ribą žymi ne tik Vilnelė, bet ir su upe siejami drėgmės, pelkiškų žolynų kvapai.

joje ar Tolimuosiuose Rytuose, Vilniuje viskas atvirkščiai. Vien pasiūrėjus į parfumerijos pasiūlą tampa aišku, kad dabar yra „extrait“, „intense“, „essence“ ir kitų stiprios koncentracijos kvėpalų laikas. Mus supa įvairovė, kurioje yra visko – nuo pigiausios turgaus produkcijos iki brangiausių kvėpalų esencijų, nuo klasikos iki avangardo.

Atidžiau patyrinėję vietų ir žmonių kvapus iš tiesų nemažai sužinosime apie mus supančią aplinką. Kai kurie žmonės tik dabar atranda šleifinius kvėpalus, kitiems kvapai tampa vis intymesniu reiškiniu, skirtu dalytis su artimiausiais. Taip pat – tik būti uostomiems, siekiant naujų sensorinių pojūčių arba atgaivinti senus prisiminimus apie žmones ir vietas.

Hipnotizuojantis labirintas Savanorių prospekte

„Kuriu Vilnių“ –

**tai trečius metus vykstanti
Vilniaus miesto savivaldy-
bės programa, remianti
įvairius meno projektus
ir instaliacijas viešosiose
sostinės erdvėse.**

Lūkuriuojant „Savanorių“ stotelėje neįma-
noma nepastebėti vienos penkiaaukščio
namo sienos. Ji aiškiai matoma ir važiuojant
pro šalį. Spalio pradžioje ant 42 numeriu
pažymėto daugiabučio atsirado optinio
meno kūrėjo Kazio Varnelio tapybos darbas
„Pseudo Labirintas Nr. 1“.

Kūrinį perkėlusio menininko Morfai (Timotie-
jus Norvila) kopija – 10 kartų didesnė nei ori-
ginalas, saugomas JAV. Įdomus sutapimas –
1969 metais aliejiniais dažais K. Varnelio
nutapytas darbas ir daugiabutis, kurio sieną
papuošė jo kopija, yra panašaus amžiaus.

Išėjimo menininkui pagerbti skirtą piešinį
„Labirintas“ Morfai kartu su kolega sukūrė
per savaitę.

Kur?

Savanorių pr. 42

Didžiapėdžiai gyventojai

Lauryno Skeisgielos nuotr.

Lauryno Skeisgielos nuotr.

Spaliui einant į pabaigą Naujamiestyje buvo pastebėti du skirtingo dydžio sniego žmonės. Šių skulptūrinių objektų pora pavadinta „Nauja karta“. Tai – menininko Tomo Daukšos tęstinio, keletą metų įgyvendinamo projekto dalis. Pirmąkart maždaug 50 nedidelio dydžio sniego žmonių figūrėlių buvo galima pamatyti Vilniaus galerijoje „Artifex“ 2018 metais.

Skulptūros įkūnija sniego žmonių kasdienybės situacijas ir iš užuominų skatina žiūrovą interpretuoti šių būtybių gyvenimą. „Nauja karta“ – pirmasis autoriaus darbas viešojoje erdvėje.

Kur?

**Algirdo g. skveras, šalia
„Oslo namų“**

Plastiškas ir geometriškas Vilniaus modernas

XIX amžiaus pabaigoje radęsis modernas – daug kam „art nouveau“ vardu žinomas dailės ir architektūros stilius, pasižymintis formų įmantrumu ir stilizuotu dekoratyvumu. Šiuo laikotarpiu menininkams didžiausiu įkvėpimu tapo gamta, moters grožis, tautiniai motyvai ir geometrinės formos. Į Vilnių modernas atėjo kiek vėliau nei kitose šalyse – tik XX amžiaus pradžioje per Varšuvą, Krokuvą bei Peterburgą – ir gyvavo iki Pirmojo pasaulinio karo pradžios. 1900 metais Vilniuje vis dar buvo populiarius istorizmo stilius, kuris iš dalies lėmė gana santūrią moderno stiliaus architektūrą. Tyrinėjant sostinės architektūrą, galima pastebėti tris moderno stiliaus kryptis: susipynusį su istorizmu, plastišką ir dekoratyvų, racionalų ir geometrinį. Su jomis ir siūlome susipažinti naujajame maršrute. Nors mums geriausiai žinoma „art nouveau“ sostinė yra Ryga, kviečiame atidžiau patyrinėti Vilniaus centre esančius pastatus ir

atrasti iki tol nepastebėtas gamtos bei augalijos įkvėptas sostinės architektūros detales. Maršrutą, kuris puikiai tiks žiemos pasivaikščiojimams, kai akys ilgisi žaliuojančių augalų formų, rasite Neakivaizdinisvilnius.lt

Apie 2 val. 30 min.

5,5 km. / apie 7,2 tūkst.
žingsnių

Maršrutą sudarė
Rokas Mikšiūnas

Buvusi Antono Filipovičiaus-Duboviko vila

M. Valančiaus g. 3

54.6844406, 25.2669106

Antono Filipovičiaus-Duboviko vila M. Valančiaus gatvėje ant Tauro kalno – ryškiausias augalinės (plastiškos ir dekoratyvios) krypties secesijos (moderno atmainos) pavyzdys. Vilos savininkas buvo statybos inžinierius, baigęs mokslus Sankt Peterburgo civilinių inžinierių institute. XX amžiaus pradžioje jis Vilniaus krašte pastatė apie porą šimtų objektų. Vieną iš jo sukurtų pastatų galima rasti Kauno g., 2-uoju numeriu pažymėtame name, kuris pasižymi modernui būdingais architektūros motyvais. A. Filipovičiaus-Duboviko vilos fasade galima pamatyti ankstyvajai secesijai būdingų bruožų: asimetrinį ir laiptuotą vilos tūrį, mistinio grožio moterų skulptūrėles, žiedlapių formos langų angas, saulėgrąžų ir nasturčių motyvus. Taip pat ir barokinės architektūros formų, kurios XX amžiaus pradžioje pradėtos suvokti kaip vilnietiško ir tautiško ženkla. Virš pasagos formos lango vilos frontone matyti Filipovičių giminės herbo reljefas.

Vilniaus Šv. Konstantino ir Mykolo cerkvė

J. Basanavičiaus g. 27

54.6821171, 25.2685699

Tai – viena jauniausių ortodoksų bažnyčių Vilniuje, siejamų su Romanovų dinastija ir moderno stiliaus architektūra. Ši cerkvė 1913 metais pastatyta Romanovų dinastijos 300 metų jubiliejaus proga ir pavadinta kunigaikščio Konstantino Ostrogiškio Jaunesniojo ir šventojo Mykolo Maleino garbei. Šventovės projektą sukūrė Maskvos architektas Vladimiras Dmitrevičius Adamovičius pagal senosios Rusios Rostovo ir Suzdalės architektūros stilių. Architektas ne tik skoningai interpretavo senųjų ortodoksų bažnyčių stilių, bet ir pridėjo tuo metu populiaraus moderno stiliaus elementų. Pagrindiniame ir šoniniuose cerkvės jėjimuose galima matyti, kaip paparčius primenantys augaliniai motyvai subtiliai susipina su ortodoksų tikėjimo religine simbolika. Užėjus į vidų, cerkvės dešiniajame ir kairiajame jėjimuose galima matyti restauruotą freskos fragmentą. Skliautuose buvusios freskos, deja, neišliko, tačiau šiuo metu bandoma jas atkurti remiantis istoriniais šaltiniais.

Nuomojamų namų kompleksas

Pamėnkalnio g. 14, 22, 24, 26, 28

54.685669, 25.274754

Šią penkių namų grupę suprojektavo lietuvis Eduardas Rouba, įgijęs inžinieriaus diplomą Rygos politechnikos institute. Žemutiniuose aukštuose buvo įsikūrusios parduotuvės, o aukščiau suprojektuoti patogūs 4–6 kambarių butai. Komplexo fasaduose galima pastebėti ryškią asimetriją ir vertikalų ritmą, būdingą Rygos nacionalinio romantizmo architektūrai, kuri, matyt, E. Roubai padarė didelį įspūdį. Kiekvieną pastatą puošia su vandens stichija susiję motyvai, kurie buvo modernio architektūros formų šaltinis. Fasaduose galima pastebėti bangų, kriauklių, lėlių elementų, o Pamėnkalnio g. 28 namo grafiniame reljefe – ir ilgakaklių gervių. Bareljefe virš įėjimo į namą, esantį Pamėnkalnio g. 24, vaizduojami raiti Dioskūrai, kurie pagal graikų ir romėnų mitologiją buvo keleivių ir jūrininkų globėjai. Tikėtina, kad vandens motyvas buvo pasirinktas neatsitiktinai, nes XIX amžiaus pabaigoje Pamėnkalnio gatvė, tuomet Uosto, vedė į senąjį Vilniaus uostą prie Nerios, ties Lukiškėmis.

Ksaverijaus Zubovičiaus ir Boleslovo Stankevičiaus namas

Kaštonų g. 3, 5

54.6892987, 25.2735248

Pastatas priklausė Vilniaus miesto valdybos nariui K. Zubovičiui ir architektui B. Stankevičiui, kuris sumanė dviejų dalių (sekcijų) ir keturių aukštų pastatą. Fasadas išsiskiria erdvine kompozicija, nebūdinga XIX amžiui ir modernio stiliaus

architektūrai, kurios fasadai dažniausiai būdavo plokštuminiai. Pagrindinis pastato akcentas yra už pastatą aukštesni du masyvūs rizalitai, papuošti stilizuotais vandens augalų motyvais. Jų galime matyti ir pastato centre esančiame skyde, ir aptakių formų balkonuose. Pirmuose aukštuose buvo įrengti savininkų 8 kambarių butai, o viršutiniuose aukštuose – 4–5 kambarių butai. Butuose buvo ir kokybiška apdaila: koklių krosnys, parketo grindys, puošnūs keramikos lipdiniai.

Pamėnkalnio gatvės namų kompleksą puošia vandens motyvai. Roko Mikšiūno nuotr.

Kultūrų studijos

Lapkričio 29–2021 m. vasario 15 d.

**Michaelo Rakowitzo paroda
„Nematomo priešo būti neturėtų“**

Radvilų rūmų dailės muziejus, Vilniaus g. 24

2007 metais M. Rakowitzas ėmėsi atkurti apie 8 tūkst. istorinių objektų, pagrobtų iš Irako nacionalinio muziejaus po 2003 metų amerikiečių invazijos. Šiai misijai pasirinko ne kalkakmenį ar bronzą, o buitines prekių pakuotes: skardines, spalvotas dėžutes ar kitus daiktus, įvežamus (neretai rizikuojant) iš Artimųjų Rytų. Į saldainių dėžutes, maisto skardines – tuos kasdieniškus daiktus jis sudeda Irako diasporą jungiančius pasakojimus.

www.lndm.lt/rrm

Menai

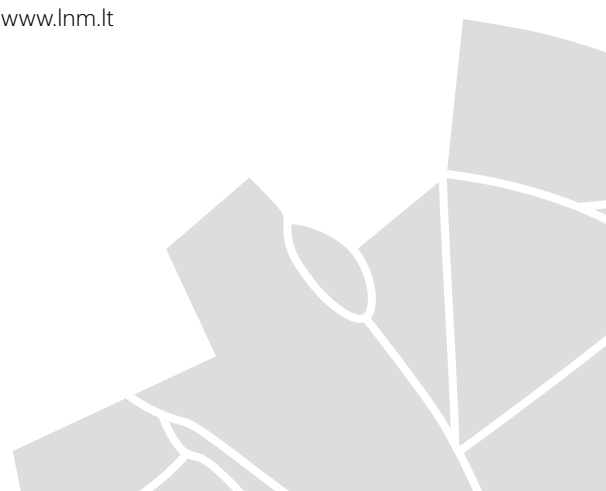
Spalio 7–2021 m. kovo 29 d.

Paroda „Petras Repšys: darbai“

Lietuvos nacionalinis muziejus,
Naujasis arsenalas, Arsenalo g. 1

Grafikos, tapybos, skulptūros darbai, medaliai ir knygų iliustracijos. Taip pat net trys premjeriniai (pirmą kartą visuomenei rodomi!) kūriniai, tarp jų ir pats naujausias – bareljefas „Lietuvos krikštas“. Pastarasis kurtas net 30 metų. Kūrinius parodai atrinko pats autorius ir parodos kuratorė Giedrė Jankevičiūtė.

www.lnm.lt

LNM nuotr.

Lapkričio 15–gruodžio 21 d.

Skaitmeninė rezidencija „ON / OFF LINE“

www.kirtimukc.lt, Kirtimų kultūros centro „Facebook“ paskyra

Prisitaikydami prie dabartinių sąlygų, kūryba ir meniniai tyrimai keliai į skaitmeninę erdvę. Dvylika skirtingų sričių kūrėjų ir menininkų susiburs į penkias komandas, kuriose skaitmeninės rezidencijos metu vystys, kurs ir nuotoliniu būdu žiūrovams pristatys skirtingo formato meninius projektus bei pasirodymus.

www.kirtimukc.lt

Lapkričio 28–gruodžio 31 d.

Tarptautinio šiuolaikinio šokio festivalio „Naujasis Baltijos šokis“ filmų programa

www.lrt.lt, www.newbalticdance.lt ir LRT Mediatekoje

Tarptautinio pripažinimo sulaukusias užsienio kūrėjų ir Lietuvos menininkų kurtų filmų premjeras galėsite išvysti savo namuose. Festivalio programoje bus pristatyti naujausi Lietuvos šiuolaikinio šokio kūrėjų bei pasaulyje pripažintų choreografų videodarbai.

www.newbalticdance.lt

Gruodžio 16–21 d.

Tarptautinė trumpametražių filmų diena „Trumpa, bet diena“

Virtualioje erdvėje, „LRT Plius“

Trumpiausią metų dieną Europos kino bendruomenė švenčia Tarptautinę trumpametražių filmų dieną. Minėdama šią progą, lietuviškų trumpametražių filmų agentūra „Lithuanian Shorts“ tradiciškai organizuoja kino renginių ciklą „Trumpa, bet diena“. Šiemet žiūrovams pristatoma Europos trumpametražių filmų programa vaikams, kuri šventinę savaitę bus nemokamai prieinama internete, o gruodžio 21 dieną „LRT Plius“ kanale bus galima išvysti naujausių lietuviškų trumpametražių filmų programą „Trumpas kinas. Mūsų pasaulis“.

www.lithuanianshorts.com

2021 m. sausio–gegužės mėn.

**Mažoji paroda „Sunkus amžius:
Vilnius, 1939–1949“**

MO muziejus, Pylimo g. 17

Parodoje pasitelkiant dailės kūrinius, fotografijas ir filmus, kalbama apie Vilniaus ir vilniečių vizijas bei tikrovę 1939–1949 metais. Ši paroda padės lankytojams kiek kitaip pažvelgti į Vilniaus miesto identitetą ir kultūrinį gyvenimą, apmąstant jį kaip nesibaigiančių kultūrinių mainų ir mūsų pastangų formuoti bendrą tapatybę rezultatą.

www.mo.lt

2021 m. sausio 14–19 d.

Vilniaus tarptautinis trumpųjų filmų festivalis

www.zmonescinema.lt

Lietuvos kino festivalių ciklą pradedantis Vilniaus tarptautinis trumpųjų filmų festivalis kviečia trumpų gerų istorijų ištroškusius kino mylėtojus pasimėgauti įvairialype trumpametražių filmų programa. Žiūrovų laukia šešios tarptautinės konkursinės programos, geriausi pastarųjų metų lietuvių kūrėjų darbai, specialiai sukurtos dvi erotinių filmų programos, išskirtinė Janinos Lapinskaitės filmų kolekcija. Mažiesiems kino žiūrovams skiriama spalvota filmukų programa.

www.filmshorts.lt

2021 m. sausio 22–25 d.

Vilniaus šviesų festivalis

Įvairios vietos

Trečius metus iš eilės menininkai, panaudodami šviesą kaip pagrindinę raiškos priemonę, sukuria kitokį miesto vaizdą. Šiųmetė tema – „Vilniaus žvaigždynas“. Atraskite sostinės architektūrą, viešąsias erdves ir pasigrožėkite šviesa, jos formomis Vilniaus gimtadienio metu.

www.lightfestival.lt

Tomos Kalukevičiūtės nuotr.

2021 m. sausio 28–vasario 14 d.

Prancūzų kino festivalis „Žiemos ekranai“

Kino teatrai ir www.zmonescinema.lt

Festivalis „Žiemos ekranai“ šešioliktąjį kartą kvies susipažinti su geriausiais pastarojo meto prancūzų filmais ir siūlys susipažinti su prancūzų kino klasika retrospektyvos programoje. Kaip ir kasmet, bus rodoma ir programa vaikams.

www.ziemos ekranai.lt

Istorijos

2021 m. sausio mėn.

Vilniaus gimtadienio mėnuo artėjančio jubiliejaus fone

Įvairios vietos

Ypatingai šventei – 2023 metų jubiliejui – miestas pradeda ruoštis iš anksto. Ta proga bus pristatytas istorikų paruoštas „Vilniaus istorijų meniu“ su įdomiausiais sostinę gaubiančiais mitais ir legendomis, jaunoji karta bus skatinama dalytis savo miesto vizijomis, istorikai pristatys miesto istorijas per dar negirdėtas prizmes. Gimtadienio šventės dviasią kurs ir kasmetiniai renginiai Šv. Kristoforo apdovanojimai ir Vilniaus šviesų festivalis.

www.700vilnius.lt

(informacija nuo sausio mėnesio)

2021 m. sausio 22–25 d.

Vilniaus miesto muziejaus atidarymas

Vokiečių g. 6

Metų pradžioje duris atvers Vilniaus miesto muziejus. Naujoji miesto pažinimo erdvė daugiausia dėmesio skirs bendruomenei, kuriai ir apie kurią bylos muziejuje pristatomi unikalūs ir nežinomi, tačiau aktualūs pasakojimai bei miesto istorijos. Kasmet čia ketinama surengti 2–3 parodas, kurios bus kuriamos remiantis autentiškais miesto gyvenimo tyrimais.

Visus metus

Apsilankymas šaltojo karo slėptuvėje „Atrask pats“

Panerių g. 45

Šaltojo karo metais Vilniuje buvo įrengta daugiau nei 300 civilinės gynybos slėptuvių, kurios gyventojus turėjo apsaugoti kilus įvairioms grėsmėms. Sužinokite vienos iš jų, esančios Naujamiestyje, istoriją savarankiškai. Klausydamiesi audiogido garso įrašo patys atidarysite duris, įjungsite įrenginius ir susipažinsite su eksponatais. Pusantros valandos laikotarpiui bunkeris rezervuojamas tik jums.

www.coldwarbunker.lt

Vaikų ugdymas

Gruodžio–2021 m. vasario mėn.

Orientacinis žaidimas šeimai „Vilniaus kodas – pasaulio paveldas“

Įvairios vietos

Vilniaus istorinis centras – UNESCO Pasaulio paveldo vietovė. Kokios vertybės slepiasi po šiuo pavadinimu? Kviečiame leisti į žaidimą ir atrasti senojo miesto istoriją per įvairius architektūros, kultūros, istorijos ženklus. Naudodamiesi išmaniuoju telefonu ir programėle, kartu su šeima patogiu metu ieškosite punktų ir atliksite įvairias užduotis.

www.gatvesgyvos.lt

2021 m. sausio 11–17 d.

Vaikų ir jaunimo teatro festivalis „Kitoks“

Menų spaustuvė, Šiltadaržio g. 6

„Kitoks“ – teatro festivalis vaikams ir jaunimui, jau vienuoliktus metus pristatantis netradicinį ir unikalų teatrą. 2021-ųjų „Kitoks“ išties bus kitoks: vietoje tarptautinių trupių ir atlikėjų visą festivalį sudarys Lietuvos kūrėjų darbai, skirti pačioms įvairiausioms jaunųjų žiūrovų auditorijoms – nuo kūdikių iki paauglių.

www.menuspaustuve.lt

Kalėdiniai renginiai

Lapkričio 28–2021 m. sausio 7 d.

„Kalėdos sostinėje“

Įvairios vietos

Šiomet žiemos šventės vyks kitaip. Nors tiek Katedros, tiek Rotušės aikštėse eglės bus įžiebtos, kitų įprastinių pramogų (mugių, traukinuko ir kitų), skatinančių būriavimąsi, atsisakoma. Pagrindiniai akcentai – apšvietimas ir papuošimai ne tik centrinėje miesto dalyje, bet ir tolimesniuose rajonuose. Į šventiškos dvasios kūrimą šiomet bus įtraukti menininkai ir aktyvios bendruomenės.

www.kaledossostineje.lt

Daugiau

www.vilnius-events.lt

**Dėl epidemiologinės situacijos
renginiai gali neįvykti arba jų
data ir laikas gali keistis.**

**Neakivaizdinis
VILNIUS**

www.neakivaizdinisvilnius.lt

FB: Neakivaizdinisvilnius

IG: neakivaizdinis_vilnius

Leidinyas apie mažiau atrastas Vilniaus erdves ir asmenybes.

LEIDĖJAI: Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Užsienio ryšių ir turizmo skyrius

TEKSTŲ AUTORIAI: Artūras Savko, Auksė Podolskytė, Gabija Stašinskaitė, Joris Puidokas, Laura Misiūnaitė, Miglė Kolinytė, Rūta Giniūnaitė, Zigmās Pakštaitis, Živilė Jankutė

VIRŠELIS: Kazio Varnelio tapybos darbo „Pseudo Labirintas Nr. 1“ kopija. Piešinio autorius – Morfai (Timotiejus Norvila), Igno Nefo nuotr.

TURINIO REDAKTORĖ: Auksė Podolskytė

DIZAINAS: FOLK

TIRAŽAS: 6000 egz. (platinamas nemokamai)

ISSN 2669-025X